

Duurzaam perspectief

Inbreng meerjarenprogramma
'kansrijk en aardbevingsbestendig Groningen'
Versie 0.2 14 augustus 2015-08-16

(10)(2e)

0. Samenvatting en prioriteitsstelling

Beknopte samenvatting van visie/essentie MJP in 1 alinea.

Prioriteitsstelling

Uitgaande van veiligheid voorop en de basis op orde, als garantie voor het functioneren als stad, komen we tot de volgende prioriteitsstelling. (inclusief kostenplaatje)

Hoge prioriteit (2016):

-
- o Organiseren adequate informatievoorziening en participatie van bewoners, ondernemers, instellingen en investeerders; bieden van een handelingsperspectief
- o Onderzoek en maatregelen buitengebied
  - Middelbert/ Engelbert
  - Meerstad
- hoogbouw oostkant.
Wat betreft Hoogbouw:
  - Tasmantoren
  - Flats Lewenborg
  - Wielewaalflat
  - Cortingborg
 maar ook 4 hoog complexen
- o Risico's Binnenstad
- o Openbare ruimte Herestraat, later uit te breiden naar andere winkelstraten
- o Informeren en onderzoeken monumenten
  - Bereikbaarheid kritische zorgvoorzieningen en hulpdiensten, lifelines (levensaders)
- o Onderzoeken kritische kunstwerken, vooral bruggen
- o Onderzoek versnellen ingrepen Oosterhamriktrace
  - Fysieke en Sociale veiligheid op orde
- o Fysiek doen we in de Veiligheidsregio (incl. groepsrisico's)
- o Sociaal eigen verantwoordelijkheid (oefenen, protocollen, communicatie)
  - Kwetsbare gebruikers: scholen, verzorgingstehuizen, Iederz
- o Onderzoek scholen
- o Ook verzorgingstehuizen, Iederz onderzoeken
  - Voortgang grote projecten: Forum, Aanpak Ring Zuid, Meerkostenregelingen
- o Forumdiscussie afronden en bouw herstarten
- o Voortgang ARZ
- o Meerkostenregelingen voortzetten (alle nieuwbouw aardbevingsbestendig)
  - Functioneren bedrijven/instellingen:
- o Inventarisatie eigendommen andere partijen en wijze van omgang daarmee
  - Functioneren stad (hoofdinfrastructuur):
- o Bereikbaarheid dynamo's/topvoorzieningen (veelal samenvallend met lifelines)
- o Inventarisatie overige, ook ondergrondse infrastructuur (nutsvoorzieningen, digitale infra. en ook rioleringen)
- o Inventarisatie veiligheid dijken (in samenwerking met waterschappen)
  - Vergunningverlening en handhaving (VTH) op orde brengen
- o Capaciteit
- o Digitalisering

Doorkijk 2017-2020:

- Onderzoek en maatregelen hoogbouw rest van de stad
- Onderzoek en maatregelen laagbouwwoningen en –gebouwen oostkant
- Sociaal-maatschappelijke versterking in de wijken oostkant
- Fondsvorming cultureel erfgoed
- Risico's openbare ruimte rest van de stad
- Overig maatschappelijk vastgoed en publieksvoorzieningen
- Doorvertaling consequenties van inventarisaties hoofdinfrastructuur en concretisering wijze van omgang met eigendommen andere partijen (schade, versterking, rijksregeling)
- Kansen grijpen voor verduurzaming

Ter vergelijking: de gestelde prioriteiten in de regio.

Vanuit de Regio is het volgende voorstel gekomen voor prioritering van de versterkingsopgave:

“Het zal vele jaren duren voordat het gebied aardbevingsbestendig is. We dienen dus in de tussentijd alert te zijn. Een zware beving ligt op de loer. Het is dus van belang om oog te hebben voor de gevolgen van deze beving en de gebouwen die onmisbaar zijn bij de hulp aan de getroffen. Kwetsbare groepen hebben tevens hoge prioriteit. Woongebouwen, woningen en publieke gebouwen volgen op korte afstand”.

De voorgestelde prioritering is aldus als volgt:

1. *Gebouwen van hulpdiensten en noodzakelijke nutsvoorzieningen;*
2. *Gebouwen die dienst doen als opvangvoorzieningen in rampenplannen;*
3. *Tweedelijns zorgvoorzieningen;*
4. *gebouwen met kwetsbare en niet-zelfredzame gebruikers:*
  - *basisscholen en bijzondere scholen(gehandicapten)*
  - *zorg- en verpleegtehuizen*
  - *werkvoorzieningsgebouwen;*
5. *woningen, hierin o.m. te onderscheiden:*
  - *Hoogbouw en laagbouw(risicoprofiel)*
  - *Rijties(complexen) en solitair(makkelijk, moeilijk)*
  - *Oud en nieuw (risicoprofiel)*
6. *bebouwing waarin grotere groepen zich kunnen bevinden:*
  - *Schouwburgen, bioscopen, kerken, kantoren, supermarkten, winkels, horeca;*
7. *overige bebouwing.*

Inhoudsopgave.

Samenvatting en prioriteitsstelling

0 Vooraf

1 Inleiding

2 Veiligheid

3 Sociaal/Maatschappelijk

4 Economie: Arbeidsmarkt en Energietransitie

5 Fysiek/Ruimtelijk

6 Binnenstad

7 Programma, prioriteitsstelling en financiële vertaling

0. Vooraf

Voor u ligt het Meerjarenprogramma (MJP) 'Duurzaam perspectief' als onderdeel van het totale meerjarenprogramma "Kansrijk en Aardbevingsbestendige Stad 2016-2025" voor Stad en Regio. In dit MJP geven we aan welke kansen we zien om voor de stad Groningen - mede in het belang van een blijvend goed functionerende regio - tot een kansrijk, duurzaam groeiperspectief te komen in het licht van de aardbevingsproblematiek. Ook geven we aan hoe we willen omgaan met de effecten en consequenties van aardbevingen.

Ons MJP is nadrukkelijk een concept, een aanzet tot een langdurige investering in stad (en regio) aardbevingsbesteding te maken en de motor van de Noordelijke economie, de Stad, draaiende te houden. Dit document is opgezet vanuit de overtuiging dat de stad en regio onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Alleen al de arbeidsmarkt en het vestigingsklimaat houden zich niet aan gemeentegrenzen. De regio werkt, winkelt, geniet onderwijs en gebruikt zorg in de stad. Mede daarom hebben wij gekozen om als college een eigen programma voor te bereiden. Vanuit de verantwoordelijkheid voor de veiligheid 200.000 inwoners, maar ook voor alle werknemers, studenten, recreanten en bezoekers die zijn aangewezen zijn op de stad. Een stad die de komende decennia, tegen een krimpend verzorgingsgebied, een groei blijft doormaken.

Het is nadrukkelijk een concept omdat wij als gemeente niet de kennis hebben om een alomvattend programma op te stellen. Als wij dat al zouden willen, wij geloven in een aanpak vanuit de bewoners en ondernemers. Juist bij aardbevingen, waar vertrouwen in de overheid op de proef gesteld wordt.

De kennis en inzichten over de aardbevingen zijn nog niet uitgekristalliseerd, het ontbreekt op veel vlakken aan richtlijnen en regelgeving en betrouwbare data is maar gedeeltelijk beschikbaar voor ons. Wat wij wel kunnen doen is, zijn de randvoorwaarden organiseren om het goede gesprek met bewoners en ondernemers te kunnen voeren, en vanuit de schaarse informatie die er is, die maatregelen opstellen, waarvan duidelijk is dat ze noodzakelijk zijn: vanuit veiligheid en vanwege de economische betekenis voor de stad.

Voor 2016 zal het programma vooral in teken staan in het betrekken van de inwoners en ondernemers, het faciliteren van het gesprek, het verkennen van de maatregelen die de stad Groningen veilig maken en de economische groei vasthouden. Vanuit onze verschillende rollen als gemeente: als dienstverlener, als vergunningverlener, als ontwikkelaar, als samenwerkingspartner maar bovenal als facilitator.

Wij zijn als regio opgezaald met de schadelijke gevolgen van aardbevingen, maar laat ons meerjarenprogramma niet als eenzijdige claim naar Den Haag uitgelegd worden. Ons bestuur zal vanuit de aanwezige kracht van stad zelf verantwoordelijkheid nemen, laat Den Haag daartoe ons in staat stellen.

Ondertekening
College van Burgemeester en Wethouders

1. Inleiding

Het verhaal van de Stad

De stad is landelijk (en internationaal) in trek. Niet voor niets dat het kabinet de “Agenda Stad” heeft geformuleerd, waarin wordt ingezet op het versterken van de concurrentiepositie van de steden in Nederland. De stad Groningen doet het ook landelijk erg goed. Het inwonertal is sinds 1990 gegroeid van 170.000 inwoners naar nu (2015) 200.000 inwoners. Volgens het CBS zal de stad verder doorgroeien naar 230.000 inwoners in 2025. De groei van de stad versnelt dus. Groningen is nu de 7^e stad van Nederland, maar zal tegen die tijd even groot zijn als Eindhoven, dat veel minder hard groeit. Dit is des te opmerkelijk omdat de stad, in tegenstelling tot andere groeiende steden in Nederland, in een regio ligt die krimpt.

CBS grafiek groei naar 230.000

De stad is aantrekkelijk voor diverse bevolkingsgroepen. Niet alleen jongeren (55.000 universitaire en HBO-studenten) trekken naar de stad, ook gezinnen kiezen steeds vaker er bewust voor om in de stad te blijven wonen. Economisch is de stad de banenmotor van Noord-Nederland. De aanwezigheid van grote economische dragers als Rijksuniversiteit, Hanzehogeschool en UMCG draagt hieraan bij. In totaal zijn er in de stad zo'n 130.000 arbeidsplaatsen. 90% van de werkgelegenheid is geconcentreerd in de dienstensector, in de stad vooral onderwijs, overheid en gezondheidszorg.

Tabel Buck

Een goede bereikbaarheid van de stad is cruciaal. De stad heeft 200.000 inwoners maar elke dag groeit het aantal mensen dat overdag in de stad verblijft om te wonen, studeren, te werken of te winkelen en te recreëren. In totaal zo'n 350.000 mensen. Dit betekent dat er elke dag een grote stroom mensen de stad in en uit gaat met de auto, openbaar vervoer of fiets. Ons verzorgingsgebied behelst in feite het gehele noorden en deels daarbuiten, ook over de landsgrenzen. Het primaire Daily Urban System reikt van Wad tot Assen en van Drachten tot Veendam. Bereikbaarheid van de stad is daarmee cruciaal voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling.

Kaartje Daily Urban System

Het aantrekkelijke, historische karakter van de binnenstad is een cruciale factor voor de ontwikkeling van de stad. Per jaar bezoeken 19 tot 22 miljoen mensen de binnenstad. Uit onderzoek blijkt dat historische binnensteden een positief effect hebben op investeringen, maar ook op recreatief bezoek. De leegstand in de binnenstad van Groningen bedraagt 12,7% (2^e kwartaal 2015). Daarmee doet Groningen het landelijk redelijk en is het verschil met de regio (vooral de krimpgebieden) groot. Ook biedt de binnenstad de juiste randvoorwaarden voor Start-Ups. Het is daarom niet voor niets dat we al sinds de jaren '70 werken aan een aantrekkelijke binnenstad. De komende jaren zetten we in op functieverruiming, betere bescherming van het cultureel erfgoed en vergroting van het voetgangersgebied.

Ook met onze wijken gaat het goed. Door de continu volgehouden wijkvernieuwing staan onze wijken er goed voor. De leefbaarheid in de wijken is sinds 1998 sterk verbeterd door de inzet van corporaties en gemeente en er zijn miljoenen geïnvesteerd in betere woningen en

een betere woonomgeving. In de landelijke monitor van het Ministerie van BZK scoort Groningen goed. Het aandeel Stadgers dat woont in een omgeving met een matige of slechte leefbaarheidsscore is sinds 1998 gedaald van 34% naar 2,8% in 2012 (Nationale Leefbaarometer, Atlas voor gemeenten). **Hier nog op zoek naar recentere cijfers, dat is er vast wel.**

De Groningse wijken staan er dus goed voor. Maar klaar zijn we niet want de kwetsbaarheid blijft en nieuwe opgaven komen op ons af. De aandacht voor de wijken mag dan ook niet verslappen. Mede daarom werkt de stad sinds 2014 met gebiedsteams en wijkwethouders.

De compacte stad en de consequenties daarvan

Al decennia lang werken we als stad vanuit een eenduidige visie op de ruimtelijk-economische ontwikkeling: de compacte stad. De compacte stad richt zich op behoud van functies in de stad, zorgt voor korte afstanden, duurzaam ruimtegebruik en versterkt de landschappelijke kwaliteit rond de stad. Mede daarom hebben we grote werkgevers zoals het UMCG, Martiniziekenhuis, Universiteit en Gasunie, in de stad weten te behouden en nieuwe werkgevers aan de stad kunnen binden. Onze aantrekkelijke, historische binnenstad is één van de drukste en best functionerende (**weinig leegstand %**) van Nederland. De reisafstanden zijn kort, waardoor nergens in de wereld het fietsgebruik zo hoog is als in Groningen: 60% van alle verplaatsingen in de stad is met de fiets.

De historische en compacte stad heeft ook tot gevolg dat de stedelijke dichtheid hoog is: gebouwen en functies staan dicht op elkaar en de druk op de beperkte openbare ruimte is groot. Dit doet zich met name in onze binnenstad voor, maar ook in bepaalde wijken. Daarnaast heeft de stad veel hoogbouw. Anders gezegd: de keuze voor een compacte stad leidt tot een dichtbebouwde ruimtelijke structuur met veel mensen die wonen, werken en recreëren op een klein oppervlak. En daarmee tot een (aantrekkelijk) groot contrast met het omliggend landelijk gebied.

Aardbevingen in de stad

Sinds de zwaardere aardbeving in Huizinge in 2012 heeft ook de stad op grotere schaal te maken met de directe consequenties van aardbevingen. Overigens werden er daarvoor ook al regelmatig aardbevingen gevoeld aan de noordoostkant van de stad: Beijum, Lewenborg en de Meerdorpen.

De consequenties zijn vierledig.

Ten eerste is daar de *directe schade* als gevolg van de aardbevingen. In de stad zijn inmiddels al 5.239 (peildatum 15 juli 2015) schadegevallen gemeld.

Ten tweede zijn er steeds vaker *gevoelens van onveiligheid*. Aan de oostkant van de stad (Beijum, Lewenborg, Oosterhogebrug, Meerdorpen) worden de aardbevingen het meest gevoeld. Ons bereiken in toenemende mate signalen van mensen die het gevoel hebben niet meer veilig te wonen.

Ten derde hebben we te maken met meerkosten voor het *aardbevingsbestendig bouwen* van grote projecten in de stad. De komende jaren voeren we een aanzienlijk investeringsprogramma uit om de stad te versterken en bereikbaar te houden. We bouwen het Forum en werken samen met onze partners aan de Ring Zuid en het Stationsgebied. Maar ons programma is veel omvangrijker: tot 2025 staat er voor **X** miljoen aan investeringen op de rol. Daarnaast investeren andere partijen in de stad. Deze investeringen worden bedreigd door de aardbevingen. Dit kan leiden tot hogere kosten, vertraging of zelfs afblazen van projecten.

En ten vierde lijdt de stad *imago* schade. We merken dat de stad steeds vaker geassocieerd wordt met aardbevingen. Dit effect kan investeringsbeslissingen negatief beïnvloeden en vormt daarmee een belangrijk risico in het economisch functioneren van stad en regio.

Belangrijk om te beseffen is dat het historische karakter, de compactheid en hoge stedelijke dichtheid van de stad Groningen extra risico's met zich meebrengen. Het historisch karakter, ons culturele erfgoed, vormt een kernkwaliteit van de stad en is sterk medebepalend voor onze aantrekkingskracht. De monumentale gebouwen en met name de ornamenten en gevels zijn kwetsbaar. De gebouwen staan dicht op elkaar en zijn vaak van binnen economisch geoptimaliseerd, waardoor de risico's in de openbare ruimte groter zijn. Daarnaast is er veel hoogbouw in de stad met de bijbehorende risico's.

Effect op de regio

Maar het is niet alleen het effect op de stad. De stad Groningen is de economische motor van het aardbevingsgebied. De afhankelijkheid van de regio –voor werk en economische voorzieningen, zorg, onderwijs en cultuur- is groot en wordt extra versterkt door de krimpproblematiek en economische schaalvergrotingstendenzen. In sommige gemeenten in het aardbevingsgebied werkt meer dan de helft van de bevolking in de stad. Voor een kansrijke regio is versterking van de werkgelegenheid en aantal voorzieningen in de stad daarom cruciaal. Maar het geldt evenzeer andersom: voor het goed functioneren van de stedelijke economie is een aantrekkelijke woon- en leefomgeving, met voldoende en sterke voorzieningen, in de regio belangrijk. Er ligt daarmee een sterk wederzijds belang en daarmee een gedeelde verantwoordelijkheid voor het functioneren van stad én regio.

Doelstelling

Het Meerjarenprogramma voor stad en regio is het verbindende programma voor de Nationaal Coördinator Groningen (hierna NCG). Ook moet het programma een herkenbaar ontwikkelings-perspectief bieden aan alle betrokken partijen, waaronder allereerst de betrokken bewoners en ondernemers in het gebied.

De centrale missie van het integrale MJP voor een kansrijk en veilig Groningen luidt:

Samen bouwen aan een trots en veilig Groningen

In dit MJP stad operationaliseren we de doelstelling en maken we het specifieker voor de stad. We willen de bedreigingen die in stad en regio door de aardbevingsproblematiek zijn ontstaan ombuigen naar kansen om Stad (en daarmee ook de regio) een langjarig structureel groeiperspectief te bieden. We stellen veiligheid daarbij centraal. Daartoe moeten we ook onze eigen basis op orde brengen en houden.

Als doelstelling voor de stad formuleren we dan ook:

Het bieden van een kansrijk structureel groeiperspectief in een veilige stad waar de basis op orde is.

Werkwijze

De bestaande stedelijke programma's vormen het uitgangspunt voor dit Meerjaren Ontwikkelings Programma. We hebben binnen onze huidige programma's geanalyseerd waar de aardbevingen ons raken en wat de impact kan zijn op dit programma. De aardbevingen kunnen tevens nieuwe opgaven met zich meebrengen. We hebben ook gekeken naar de kansen om bestaande programma's te versnellen ("meekoppelen"). Ook programma's die niet specifiek een relatie hebben met aardbevingen willen we versnellen, juist ook om het fundament overeind te houden.

Concreet beantwoorden we in dit meerjarenprogramma de volgende vragen:

- Wat is de ambitie/visie op langere termijn 10-15 jaren?
- Waar worden huidige programma's bedreigd door aardbevingen?

- Welke nieuwe opgaven dienen zich aan door de aardbevingsvraagstukken?
- Waar kunnen we bestaande programma versnellen, om vitaliteit en economische kracht te borgen?
- Welke nieuwe kansen ontstaan vanuit de aardbevingsproblematiek en wat is er voor nodig om deze te realiseren?
- Welk nieuw investeringsprogramma kan leiden tot een langjarig economische structuurversterking?

Maar het belangrijkste is de veiligheid. We willen bovenal een veilige stad zijn. Een stad waar mensen veilig kunnen wonen, werken en verblijven. Waar we de basis goed op orde hebben: veilige woningen, bedrijven en voorzieningen, aardbevingsbestendige infrastructuur, bereikbare cruciale voorzieningen in de stad (de zogenaamde 'lifelines') en met een blijvend aantrekkelijke, toegankelijke openbare ruimte.

Dit betekent ook een overheid die er klaar voor is, ingericht is op efficiënte vergunningsprocedures. Een overheid die actuele, geoefende processen heeft in het geval zich een calamiteit voordoet. In de Veiligheidsregio maar ook daar waar we een eigen verantwoordelijkheid hebben als gemeente.

Tekstkader over participatie.

De spelregels waar mee willen werken

Uiteggen dat wij geen data hebben (zwaar inzetten!)

participatie, verwachtingsmanagement, (bewoners, ondernemers moeten aanzet) handelingsperspectief

Leeswijzer

We geven per domein aan welk doel wij nastreven in dit MJP, welke inspanningen we daarvoor willen verrichten en wanneer we dat willen doen. We maken daarin onderscheid in korte termijn (werkplan 2016), middellange termijn 2017-2020 en lange termijn 2021 e.v.

We hanteren daarbij de volgende vier domeinen (paragraaf 2 t/m 5):

- Veiligheid (paragraaf 2).
- Sociaal/Maatschappelijk (paragraaf 3).
- Economie: onderdelen arbeidsmarkt en energietransitie (paragraaf 4).
- Fysiek/Ruimtelijk (paragraaf 5).

Vervolgens gaan we nog expliciet in op de binnenstad (paragraaf 6) waar door de aanwezige hoogbouw, het culturele erfgoed en de compactheid een aantal specifieke vraagstukken spelen.

In de slotparagraaf werken we het programma nader uit en voorzien het van een prioriteitsstelling. Ook wordt de inzet door middel van een financiële beschouwing op geld gezet (paragraaf 7).

2. Veiligheid

De Veiligheidsregio Groningen is verantwoordelijk voor de fysieke veiligheid van inwoners van de provincie Groningen. Veiligheidsregio Groningen is een gemeenschappelijke regeling van alle gemeenten in de provincie Groningen. De Brandweer, Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie en de gemeenten vormen samen de organisatie. Veiligheidsregio Groningen zorgt ervoor dat hulpverleners en bestuurders worden voorbereid op deze taak. Bovendien wordt er regelmatig geoefend. Dit is belangrijk voor een effectieve bestrijding van grootschalige incidenten. Het Veiligheidsbureau Groningen van de veiligheidsregio regisseert en coördineert de multidisciplinaire samenwerking en heeft daarnaast verschillende uitvoerende taken.

VRG is daarnaast een netwerkorganisatie waarin een aantal partners samenwerkt om noodsituaties te voorkomen en te bestrijden. Dit zijn: brandweer, politie, hulpverlening, gemeenten, waterschappen Hunze & Aa's en Noorderzijlvest, Provincie Groningen, Openbaar Ministerie en Defensie.

Centrale doelstelling: Het borgen van de fysieke veiligheid en een veilige leefomgeving

We onderscheiden voor het onderdeel veiligheid twee sub-thema's: fysieke veiligheid en sociale veiligheid. Voor het thema fysieke veiligheid kan de stad Groningen voor een groot deel beroep doen op de taken van de Veiligheidsregio, waar zij zelf onderdeel van is. Voor het thema sociale veiligheid ligt een grotere verantwoordelijkheid bij de gemeente.

Fysieke veiligheid

De veiligheidsregio Groningen is verantwoordelijk voor het opstellen van protocollen voor werkwijze bij rampen en crisismanagement. De bestaande draaiboeken worden momenteel getest om te kijken of deze geschikt zijn in relatie tot aardbevingen.

Om effectieve bestrijding te kunnen leveren in het geval van aardbevingen is het belangrijk om te oefenen met deze situaties. Tot op heden wordt in het oefenprogramma geen rekening gehouden met aardbevingen. Vanaf 2016 zal dit opgenomen moeten worden in de programma's.

Tijdens een incident is de desbetreffende gemeente verantwoordelijk voor het plaatselijk handelen. Essentiële onderdelen en handelingen van de gemeente Groningen zijn in kaart gebracht in het gemeentelijke continuïteitsplan. Dit zijn maatregelen die er op gericht zijn om de gevolgen bij het optreden van een verstoring of calamiteit zo klein mogelijk te houden. Dit betreft onder andere de bereikbaarheid van de gemeentelijke organisatie. Zowel telefonie als ICT moet beschikbaar zijn. Voor de vitale ICT-processen is de gemeente afhankelijk van hardware op het computercentrum, dat een aardbeving moet kunnen weerstaan. (

Sociale veiligheid

Wij hebben als lokale overheden een concrete en dringende behoefte aan kennis over de impact van bevingen op de bewoners/ ondernemers. Een onderzoek van de RUG/het UMCG gekoppeld aan LifeLines moet beantwoorden waar inwoners van Groningen die door een aardbeving zijn getroffen, of juist nog niet zijn getroffen, behoefte aan hebben. Wat verwachten Groningers van de gemeente, de overheid, de NAM, medebewoners, en andere partijen?

Welke burgerinitiatieven helpen hen wel, en welke niet, en waarom wel/niet?

- Op de langere termijn kunnen we hiermee de vraag beantwoorden: hoe gaat de nieuwe regio Groningen eruit zien?
- Wat wordt het imago van de stad en de regio, en welk zelfbeeld houdt ze aan deze stille ramp over?
- Is het mogelijk om te midden van al dit tumult, stad en ommeland te verenigen, vernieuwen en revitaliseren op een dusdanige manier dat de burger en zijn/haar visie centraal staat?

Deze inzichten helpen ons om participatie goed vorm te geven.

1 september is een screening klaar bij de veiligheidsregio op de draaiboeken. Zijn de draaiboeken aardbevingsproof? Daarbij zijn twee dingen belangrijk:

- Risicovolle bedrijven: VRG gaat er standaard vanuit dat UMCG etc zelf de verantwoordelijkheid nemen om voorbereid te zijn op aardbevingen. Maar doen ze dat ook echt? Hebben we die bedrijven goed in beeld?

- kaart van belangrijke routes: bestaat bij veiligheidsregio in de bestaande draaiboeken. Onze kaart checken met hun kaart. Informatie van IGG over veiligheid bruggen etc. is belangrijke informatie voor de VRG. Concept met hen bespreken in september

Hechte samenwerkings

Samenwerking

vanuit de verschillende verantwoordelijkheden die de partijen binnen en buiten de organisatie van de Veiligheidsregio is van cruciaal belang: zowel bij het uitwisselen van inzichten en informatie bij mogelijke scenario's, maar juist bij het maken van bestuurlijke keuzes.

Voorbeeld vitale infrastructuur UMCG?

3. Sociaal/Maatschappelijk

Ons sociaal-maatschappelijk beleid kent in zijn breedte een gemeenschappelijke, centrale doelstelling en is als zodanig ook verwoord in het Coalitie-akkoord: Wij hebben de ambitie iedereen, ook mensen met een beperking, optimaal mee te laten doen in de samenleving:

- Zoveel mogelijk op eigen kracht en waar nodig met ondersteuning van het sociaal netwerk.
- Mensen die het niet zelf kunnen, mogen blijven rekenen op onze ondersteuning.

De gemeentelijke rol in een veranderende samenleving gericht op burgerkracht en co-creatie focust op het versterken van de persoonlijke netwerken en ontmoeting. Het sociaal cement versterken door activiteiten te organiseren en te faciliteren. De aardbevingsproblematiek intervenueert momenteel echter in meer of mindere mate in onze programma's. Met name aan de oostkant van de stad –Beijum, Lewenborg en buitengebied/buitendorpen - komt het steeds explicieter aan de oppervlakte.

Operationeel doel: Versterking van de burgerkracht, wegnemen van sociale onrust en stimulering van de leefbaarheid en sociale cohesie door extra inspanningen vanuit de relevante programma's en het WIJ- en gebiedsteams. Focus ligt daarbij op de oostkant van de stad en de kwetsbare groepen.

We richten ons op een nieuwe omgeving (leven met de aardbevingen) die inzet vraagt op:

- Goede aandacht voor kwetsbare groepen
- Vergroten van de leefbaarheid door het stimuleren van ontmoeten en saamhorigheid
- Meer aandacht voor zorg door versterking psycho-sociale zorg en inzet van Wij-teams

Vanuit de relevante programma's

Gezondheid. Cijfers laten zien dat Groningen minder gezond is dan de rest van Nederland. Deze gezondheid wordt negatief beïnvloed door de aardbevingen, rechtstreeks of indirect (gezondheidsbeleving, veiligheidsgevoel).

- Bewoners hebben behoefte aan informatie
- Sociale onrust
- Zorgen over schade huis, waardedaling, verloop aardbevingen
- Slecht slapen, psychische problemen

Van belang is een vroegtijdige signalering door diverse organisaties/disciplines in de wijken zodat er tijdig actie op kan worden ondernomen en de problemen niet groter worden dan nodig is. In nauw overleg met WIJ-teams zal hier adequaat beleid op worden ontwikkeld. Daarvoor is dan ook een gerichte scholing en bijvoorbeeld training 'communicatie in de wijken' nodig.

Leefbaarheid. Signalen over bewoners die zich zorgen maken komen veel uit het oosten van de stad. Daar wonen ook veel bewoners die door de crisis geraakt zijn, dus de problematiek speelt dubbelop. Gezien deze opeenstapeling van problematiek en het (mogelijk) versterkende effect door de aardbevingen moeten we waken voor sociale onrust. We zien deze stapeling van problemen terug in onze Leefbaarheidsmonitor. De wijkcompassen van Beijum en Lewenborg laten zien dat het er goed wonen is voor gezinnen, maar dat in het stadsdeel zeker aandacht nodig is voor gezinnen met een sociaaleconomische achterstand. Deze achterstand betreft werk en inkomen, zorg, opvoeding en onderwijs. De jongerenproblematiek in de wijken Beijum en Lewenborg blijft relatief groot.

De Wijkcompassen Beijum en Lewenborg tonen de laatste jaren een verdere achteruitgang. We moeten ervoor waken dat deze negatieve trend door de aardbevingen niet extra wordt versneld.

Maatschappelijk Vastgoed en Onderwijs. We krijgen te maken met een toenemend groepsrisico in maatschappelijke gebouwen. Dit risico zullen we inventariseren. Rond een evt. aanpak (versterking) is het aan te bevelen om vanuit efficiëntie-overwegingen aan te sluiten bij de planning in de diverse programma's ("meekoppelen"). Uiteraard geldt dat wat versterkt moet worden, wordt versterkt. In het bijzonder geldt dit in relatie tot kwetsbare groepen en daarmee dus ook het onderwijsvastgoed. We zien de aanpak van het maatschappelijk vastgoed tevens als kans om de buurt te versterken.

Een voorstel kan zijn om scholen en andere openbare gebouwen in Beijum en Lewenborg voorrang te geven bij verbeteringen om zo een win-win-situatie te kunnen creëren. Zwakke scholen in zwakke buurten aanpakken en een kwaliteitsimpuls geven, gecombineerd met aanpak van de gebouwen. Voor deze insteek is overigens wel een herbezinning op onze rol in het onderwijs beleid nodig..

Beweging/sport en cultuur. Wanneer in wijken verbeteringen aangebracht worden, dan kan dit vanuit leefbaarheid gecombineerd worden met het faciliteren van beweging en cultuur. Daarmee worden kwetsbare groepen uit hun isolement gehaald. Sport en bewegen worden gezien als het middel om saamhorigheid en ontmoeting te stimuleren. Sport is verreweg de grootste vrijwilligers-sector en brengt mensen bij elkaar zonder 'aanziens des persoons'. Projecten als Galm (brengt ouderen bij elkaar om te sporten) en initiatieven als 'run for coffee', zijn op dit sociale aspect gericht.

Hetzelfde geldt voor cultuur en evenementen die kunnen bijdragen aan ontmoeting en cohesie en leefbaarheid en tegelijkertijd ook extra tegenwicht kunnen bieden aan geleden imagoschade, op stedelijk en op wijkniveau. Een nieuw stadsbreed cultuurfestival is een interessante gedachte.

Kwetsbare groepen (programma's WMO en Jeugd). Als gemeente zijn we verantwoordelijk voor zorg en ondersteuning aan mensen met fysieke en geestelijke beperkingen (mensen met psychische en psychiatrische problemen en verstandelijk gehandicapten) en jeugd tot 18 jaar. Het inhoudelijk programma ligt er (Beleidsplan sociaal domein voor 2015, nieuw plan moet worden opgepakt).

- Ouderen maar ook andere kwetsbare groepen, zoals gehandicapten, moeten langer thuis blijven wonen. Kwetsbare groepen kunnen angstig worden. Per doelgroep kan zich dat anders uiten. Angst voor aardbevingen kan hun isolement vergroten omdat ze minder vaak andere mensen zien of moeilijker relaties opbouwen en niemand een oogje in het zeil houdt. We zien het als onze specifieke opdracht om voor deze groepen geschikte huisvesting veilig te maken en ouderen/gehandicapten met onrust bij te staan. De ambitie van de gemeente Groningen is om geschikte huisvesting te hebben en daarbij in de wijken de zorg en ondersteuning te kunnen leveren. Deze groepen willen mogelijk nu nog liever bij elkaar wonen (vanuit onzekerheid, zoeken naar veiligheid /steun bij elkaar) terwijl ons beleid op bestendiging van de bestaande situatie en dus op spreiding is gericht. We zullen met ons woonbeleid daarop moeten inspelen, in het bijzonder in aardbevingsgevoelige wijken.
- Een belangrijke functie van het onderwijs kan tevens zijn: voorlichting aan kinderen/jeugd en ouders: hoe ga je met aardbevingen, wat doe je dan?

Casus. Zorgcentra en het (nieuw te bouwen) verpleeghuis Innersdijk hebben nu ook te maken met aardbevingsbestendige bouw. Dit zorgt voor vertraging. Gevolg is dat ouderen

die moeten worden opgenomen langer niet in de stad (in eigen omgeving) terecht kunnen. Geen directe gemeentelijke verantwoordelijkheid maar wel belangrijk gezien de relatie met onze verantwoordelijkheid voor ouderenhuisvesting en ondersteuning. **Vraag: Onderhandelt Innersdijk Zorggroep Groningen momenteel zelf met NAM over meerkosten/vertraging bouw als gevolg van aardbevingen?**

WIJ-teams. Vanuit de gebiedsgerichte aanpak ligt er de ambitie om vanaf 2017 in alle wijken WIJ-teams te hebben waar alle bewoners terecht kunnen voor vragen en ondersteuning op breed gebied. De gemeente is verantwoordelijk voor het preventieve integrale gezondheidsbeleid, dus ook voor de problemen zoals die mogelijk door de dreiging van aardbevingen kunnen worden veroorzaakt. Dit gezondheidsbeleid wordt 4-jarlijks vastgelegd: "Samen Gezond in Stad" (laatste jaar; wordt mogelijk gecontinueerd). Sinds dit jaar is dit beleid geïntensiveerd met een rijksbudget t/m 2017 om gezondheidsachterstanden in achterstandswijken aan te pakken (in Beijum/Lewenborg, Korreweg/De Hoogte en Paddepoel/Selwerd/Vinkhuizen zijn sinds dit jaar buurtwerkers gezondheid aan de slag). Hier liggen tal van aanknopingspunten, zoals het versterken van het voorliggend veld (preventie). Dit geldt ook voor het project 'Welzijn op Recept' dat de schakel vormt tussen huisarts en welzijn in de wijk via het WIJ-team. Het draait nu in 2 wijken en binnenkort mogelijk in een 3e wijk.

Gebiedsgericht Werken/wijkaanpak Oostelijke Stadswijken. In Beijum en Lewenborg is de afgelopen jaren een stevige inzet gepleegd waar het gaat om (sociale) wijkontwikkeling en fysieke herstructurering. Deze gebieden blijven echter kwetsbaar, hetgeen nog eens extra versterkt wordt door de aardbevingsproblematiek. Daarom blijven we vanuit het gebiedsprogramma impulsen geven (bijv. Heerdenaanpak, Dienstenplein Beijum, Armoedebelief, Jongeren-werk, gezondheidsprogramma) en initiatieven van burgers, bedrijven, corporaties en instellingen ondersteunen. De inspanningen rond de aardbevingen proberen we zo goed mogelijk te integreren om een maximaal effect te bereiken in het belang van de leefbaarheid en vitaliteit van de wijken ("meekoppelen"). Daarnaast liggen er goede aanhakingsmogelijkheden met het duurzaamheids- en energieprogramma.

NB. We richten ons in 1^e instantie op de Oostelijke Stadswijken. Deze inperking qua focus is echter afhankelijk van de bevindingen van lopende onderzoeken, bijv. de NPR-discussie.

Inspanningen PM (zie overzicht – programma).

Actiepunt: Nadere afstemming/uitwerking samen met SDC om "een plus" qua inzet te genereren in Beijum / Lewenborg.

4. Economie: aardbevingsgerelateerde interventies

De economische impact van aardbevingen in de stad dient in een ander licht gezien te worden dan in de regio. De stad groeit, haar werkgelegenheid op de lange termijn ook; de stad wordt steeds belangrijker als voorzieningencluster; de kenniseconomie wordt sterker, specialisaties worden internationaal erkend en het aantal startups neemt toe. Kortom: de economie van de stad draait goed. Dit moet zo min mogelijk door het thema aardbevingen verstoord worden. Daarnaast zijn er wel degelijk specifieke kansen te identificeren. Daarmee kan de relatie tussen de stedelijke economie en het aardbevingsdossier gezien worden langs vier lijnen:

Negatief: het leidt potentieel tot **schade**: schade in bedrijfsvoering (fysieke schade, omzetschade), imagoschade. Het MJP Stad dient erop gericht te zijn deze schade zoveel mogelijk te voorkomen, te beperken of er adequaat op te reageren.

Positief: de aardbevingsopgave biedt –hoe dubbelzinnig ook- **kansen**. Er is sprake van een enorme bouwopgave, die leidt tot kansen voor de bouwsector en toeleverende partijen. Naar verwachting zal de herstel-, versterk- en nieuwbouwopgave de komende 10-15 jaar leiden tot **2000-4000 extra banen** in en direct gerelateerd aan de bouwsector. Daarnaast zullen er in diverse andere sectoren ook extra banen ontstaan (denk aan logistiek, juridisch advies, hoveniers). Dit levert grote kansen voor de beroepsbevolking van Stad en Regio.

Positief: in deze unieke setting van enorme omvang ontstaan vele kansen voor **innovatie**: van bouwtechnieken, materialen, productiemethoden en in samenwerking. Enerzijds is dit direct gerelateerd aan het aardbevingsbestendig bouwen, anderzijds biedt het ook een uitgelezen mogelijkheid voor innovatie en opschaling van verduurzaming van gebouwen in diverse vormen: energiebestendig, levensloopbestendig, zorggericht, smart. Ambitie dient te zijn dat deze innovatie-kansen leiden tot unieke kennis en specialisatie in Stad en Regio. Dit kan leiden tot een koploperspositie in de bouwsector en bijbehorende 'export'-mogelijkheden, ook ver na de versterkingsopgave.

Positief: de focus op de regio en het toekomstperspectief voor haar bewoners leidt tot aanvullende aandacht voor de **regionaal economische structuur**. Dit biedt aanvullende kansen voor het versterken van diverse aspecten van de 'economische infrastructuur': digitale infrastructuur, kredietvoorzieningen, ondernemersondersteuning, acquisitie-inspanningen, netwerkvorming, uitbouw van cluster en campus en fysieke infrastructuur. Ook biedt het een extra stimulans om economische belemmeringen (bijvoorbeeld in regelgeving) kritisch te bezien en zoveel mogelijk weg te nemen.

Uitwerkings- en oplossingsrichtingen

4.1. Schade: bedrijfsvoering en imago.

Het MJP Stad dient zo ingericht te worden, dat schade van aardbevingen op bedrijfsvoering geminimaliseerd wordt. Dit is voor ondernemers feitelijk niet anders dan voor instellingen, corporaties, particulieren, daarom gaan we hier slechts kort op in. Essentieel daarbij zijn:

- Directe en correcte schadeafhandeling

- Minimalisering van tijdsperiode dat bedrijf niet operationeel is door herstelwerkzaamheden
- Bekendheid creëren rond nieuwbouwregeling en de kansen die dit biedt
- Goede informatievoorziening over oorzaak, effect en oplossingen van aardbevingen. Bijvoorbeeld over schadeafhandeling, verzekeringskwesties. Kan bijvoorbeeld via inloopbijeenkomsten, roadshows, e.d.

Naast het feit dat aardbevingen leiden tot directe schade is er ook een aanwezig gevaar van imagoschade. Deze imagoschade kan grote reële gevolgen hebben. Elke investering die niet in Groningen plaatsvindt is feitelijk directe economische schade voor de stad en regio: het scheelt werkgelegenheid en de bijbehorende multipliers, beperkt toelevering en schaadt de keten- en/of clusterontwikkeling in een sector. Huidige effecten zijn moeilijk te peilen, maar er bereiken ons al wel gefragmenteerde geluiden van uitgestelde investeringen of andere locatiekeuzes. Deze moeten zoveel mogelijk verzameld worden. Daarmee lijkt het logisch dat het thema aardbevingen standaard een onderwerp wordt van gesprekken met bedrijven door het accountteam EZ. Binnen de NCG is al aangekaart dat de communicatielijn zorgvuldig moet zijn en zo min mogelijk moet leiden tot een imago van Stad en Regio als onaantrekkelijke vestigingslocatie. Met de juiste communicatie en/of marketingcampagne zou het aanpakken van de aardbevingsproblematiek juist positief uit kunnen pakken voor het vestigingsklimaat: in Groningen worden problemen snel en accuraat geregeld (Nieuwbouwregeling moet duidelijk neergezet worden), informatie wordt helder en duidelijk gegeven (zowel richting burger als bedrijfsleven), we zitten niet bij de pakken neer en grijpen opgaven aan om te versnellen, te innoveren en trots en herboren de toekomst tegemoet te zien.

4.2 Werkgelegenheid in en rond de bouwsector

Voor de herstel-, versterkings- en nieuwbouwopgave (minimaal 50.000-60.000 huizen) zijn de komende 10 jaar naar schatting 2.000-4.000 extra arbeidsplaatsen nodig alleen al in de bouw en direct samenhangende sectoren. Dit is een enorme werkgelegenheidsimpuls, die alleen maar groter wordt als aanvullende vraag naar logistieke diensten, schoonmaak, juridische dienstverlening, hoveniers, catering, etc. wordt meegenomen.

Om deze werkgelegenheidsimpuls zo goed mogelijk lokaal en regionaal in te vullen moet de gehele keten fors investeren en nauw samenwerken. Anders is het zeer waarschijnlijk dat de druk op (het snel op stoom komen van) productie ertoe zal leiden dat capaciteit van buiten de regio gehaald moet gaan worden. Dit vraagt iets van de gehele arbeidsmarktketen. De inzet gaat van wervingscampagnes ('Kom werken in de bouw!') tot (capaciteit voor) scholing, van begeleiding binnen Werkpleinen en uitstroom in de commerciële sector, al dan niet via WSW-voorzieningen en Social Return. Diverse bottlenecks kunnen daarin worden aangewezen, die onderling invloed op elkaar hebben:

- Zolang de precieze bouwprogramma's nog niet duidelijk zijn is het voor aannemers lastig al werkplekken te creëren (voorinvestering) en is ook nog niet duidelijk waar behoefte aan is;
- Zolang de precieze uitstroommogelijkheden niet bekend zijn, is het problematisch om werkzoekenden toe te geleiden naar de arbeidsmarkt net als het bepalen van de juiste (om-)scholingsprogramma's. Dit leidt tot problemen bij de intake op Werkpleinen;

- De huidige capaciteit van bouwopleidingen is onvoldoende. Dit is niet in de laatste plaats de afgelopen jaren veroorzaakt door de crisis in de bouw. Omdat de omvang en aard van de scholing nog niet goed duidelijk is, is het voor opleidingen moeilijk om voorinvesteringen te doen.
- Er moet een start gemaakt worden met het opzetten van wervingscampagnes. Daarbij is het van belang dat de back-office en toegeleiding/uitstroom goed geregeld is. Dat is nu nog niet het geval.
- De huidige erkenningsregelingen van het CVW zetten een rem op het arbeidsmarktpotentieel van de bouwopgave, omdat in veel gevallen uitgebreide ervaring wordt gevraagd. Dit is in situaties van omscholing en toegeleiding veelal niet mogelijk. In erkenningsregelingen en aanbestedingssystematiek dient daarom voldoende aandacht te zijn voor social (of liever: regional) return on investment.

Binnen de arbeidsmarktregio Groningen (provincie en kop van Drenthe) wordt op dit moment het plan **Bouwplaats Noord** uitgewerkt, dat via een ketenbenadering de regionale arbeidsmarkt klaar wil stomen voor de bouwopgave. Het is van essentieel belang dat dit plan goed en doortastend wordt uitgevoerd.

Voor wat betreft scholing staat het EPI-Kenniscentrum centraal in de arbeidsmarkt-opgave. Hanzehogeschool Groningen, Rijksuniversiteit Groningen en het Alfa-college hebben de krachten gebundeld in het EPI kenniscentrum (Educatie, Praktijk, Innovatie). In dit kenniscentrum werken de opleidingscentra samen met regionale werkgevers om professionals in de regio op te leiden tot specialisten op het gebied van aardbevingen en diepe ondergrond. De impact van het Opleidingsplan gaat daarbij verder dan het huidige businessplan: het EPI-kenniscentrum wil van een organisatie vanuit de 3 grondleggers naar een organisatie die voor alle WO-HBO en MBO instellingen een coördinerende en organiserende rol vervult. Dat vraagt ook om aanvullende financiering. De NAM financiert tot 2018, de horizon van de regio en de NCG ligt minimaal op 2025.

4.3 Innovatie

Meest in het oog springende potentiële fysieke ontwikkeling voor de stad is het plan voor het 'Centrum voor Innovatieve Bouw'. Hanzehogeschool, Economic Board en TNO werken samen aan een businesscase voor een 'EnTranCe voor de Innovatieve Bouw'. Doel: kennisopbouw, innovatie (ook zoveel mogelijk door lokaal MKB), scholing, testopstellingen. Beoogde locatie is het Zernike, het liefst zoveel mogelijk in de nabijheid van EnTranCe. Deze locatie is optimaal om beide proeftuinen zoveel mogelijk te verbinden en is daarnaast in de nabijheid van de beschikbare kennis(werkers) en opleidingscapaciteit van RuG en Hanzehogeschool. Op dit moment wordt gewerkt aan een businesscase die in september opgeleverd moet worden. Naast grondverkoop levert dit directe werkgelegenheid op (waarbij TNO heeft aangekondigd haar capaciteit in Groningen met tientallen werknemers uit te breiden indien het plan gerealiseerd worden).

Naast de directe financiële en werkgelegenheidsimpuls is het Centrum ook vooral een vehikel om Groningen koploper te laten worden in innovatieve bouw. Concreet kan dan worden gedacht aan:

- Kennisontwikkeling Aardbevingsbestendig bouwen: de Hanzehogeschool richt op dit moment een nieuw lectoraat in op dit thema (met minimaal een lector Aardbevingsbestendig Bouwen en een lector Stedenbouw in Aardbevingsgebied). TNO zal haar onderzoeksprogramma's op dit thema naar Groningen halen. Startups en bedrijven kunnen nieuwe innovaties in een lab-achtige omgeving direct testen en daarin direct slimme combinaties vinden;
- Aan het Centrum kunnen allerlei (subsidieerbare) projecten worden gehangen, die gezamenlijk te vatten zijn onder de noemer 'het wonen van de toekomst' (of het Huis van de Toekomst nieuwe stijl, zonder Chriet Titulaer). Denk aan gebouwen die aardbevingsbestendig zijn, energieneutraal, levensloopbestendig, met domotica, etc.
- In dergelijke projecten kunnen toepassingen uit een aantal Groningse topsectoren ingezet en versneld ontwikkeld worden die specifieke aanknopingspunten hebben met de aardbevingsopgave: energie (Nul op de Meter, geothermie, WKO), healthy ageing (domotica, personalized health, e-health) en ICT/Big data (Smart houses, Internet of Things, exascale meetresultaten uit slimme meters). Maar ook voor specifieke projecten, zoals het iLab Chemie en ZAPF¹ en waar nieuwe high-tech materialen geproduceerd kunnen worden, op respectievelijk laboratorium- en industriële schaal.
- Energietransitie is hierbij specifiek interessant, omdat gas als fossiele energiebron juist de kern is van de aardbevingsopgave. Ook voor het relatief nieuwe thema 'Smart Industries'² biedt innovatieve bouw en energietransitie allerlei nieuwe aanknopingspunten.
- Het opzetten van één of meerdere denktanks om cross-overs tussen genoemde thema's te ontdekken of te ontwikkelen lijkt voor de hand te liggen. De NOO (Noordelijke Online Ondernemers) hebben hier al een aanbod in gedaan. Ook crossovers tussen Agro, Chemie en Bouw en tussen Healthy Ageing, High-Tech Materials en Bouw liggen voor de hand

4.4. Energietransitie

De gemeente Groningen heeft op xxx het Masterplan Groningen Energieneutraal vastgesteld, om in 2035 een energie-neutrale stad te worden. In mei 2015 is het programma "Groningen geeft Energie" vastgesteld door de raad. Dit is het programma voor de periode 2015-2018 om verder toe te werken naar de klimaatdoelen uit het Masterplan. We kiezen ervoor om op lokaal niveau een proportionele bijdrage te leveren aan de strijd tegen klimaatverandering. Dit doen we via een aantal sporen:

- Routekaart opstellen
- Opschalen
- Innoveren

¹ Zernike Advanced Process Facility

² De maakindustrie staat aan de vooravond van ingrijpende veranderingen. In Duitsland spreekt men zelfs van de Vierde industriële revolutie en in Nederland over "Smart Industry". Het sleutelwoord is digitalisering: producten worden intelligent en fabricageprocessen gaan zichzelf corrigeren; consumenten en bedrijven gaan via het internet of things fulltime communiceren, wat de deur opent voor nieuwe verdienmodellen; eindelijk wordt het mogelijk om op een efficiënte manier maatwerkproducten te maken; nieuwe ICT-gedreven technologieën raken in een stroomversnelling, zoals 3D-printing, robotisering en big data; het wordt mogelijk om kostenefficiënt te produceren in dure regio's.

De aardbevingsproblematiek biedt kansen om een aantal van onze ambities uit het Masterplan te versnellen.

Operationeel Doel:

Versnellen van de ambitie Groningen Energieneutraal 2035 door deze te verbinden met de versterkings- en transitieopgave als gevolg van de aardbevingen

Routekaart opstellen. In brede zin werken we aan een Routekaart om ons energieprogramma te versnellen. Deze Routekaart moet eind 2015 gereed zijn. Op basis van de Routekaart zullen we de komende jaren ons actieprogramma actualiseren en verbreden. Uit de Routekaart kunnen nieuwe inspanningen voortkomen die een relatie hebben met het aardbevings-MJP en mogelijk opgenomen worden in het programma. Zo werken we aan een nieuw duurzaam economisch perspectief voor stad en regio.

Opschalen. Opschalen is nodig omdat in het huidige tempo de klimaatdoelstelling energieneutrale stad in 2035 niet gehaald wordt. Onder opschalen verstaan we het letterlijk het vergroten van de lopende initiatieven voor de energietransitie. Grotere initiatieven leveren namelijk een betere businesscase op dan versnipperde kleine initiatieven. En maken onze gas-afhankelijkheid minder groot. Dit is van belang omdat verminderen van de aardgasproductie een belangrijke bijdrage kan leveren aan het vergroten van de veiligheid en de kansen voor het gebied.

Opschalen van de zon- en windenergie heeft een groter ruimtebeslag tot gevolg. De ruimte gaan we voor een deel zoeken in het aardbevingsgebied. We gaan daarom onderzoeken wat er voor nodig is om de plannen voor zon en wind in Meerstad-Noord te versnellen en welke meekoppelkansen er liggen met het meerjarenprogramma voor het aardbevingsgebied. Daarbij zijn wij er ons van bewust dat bewoners die te maken hebben met aardbevingen niet opnieuw alleen de lasten moeten dragen. Met andere woorden: we willen dat de opbrengsten van de energietransitie voor een deel ten goede komen aan de bewoners van het gebied. Een belangrijke beperking is daarbij de belastingwetgeving. We willen dat het Rijk ruimte biedt in de wetgeving om een deel van opbrengsten van zon- en windenergie bij de bewoners terecht te laten komen.

Innoveren

(PM vooral faciliteren. Ik weet niet of we hier iets over kunnen zeggen)

Initiatief Warmtestad. Een andere belangrijke inspanning is het ontwikkelen van een Warmtenet in de stad, gevoed door geothermie en restwarmte. We starten in 2015 met het project Geothermie Zernike met potentie voor het verwarmen van ca. 10.000 woningen. We gaan een warmtenet aanleggen in de wijken Paddepoel, Selwerd, Vinkhuizen en Zernike.

Belangrijk is de boring naar Geothermie. Deze zal in 2016 starten. De geothermische laag bevindt zich in de ondergrond op dezelfde diepte als waar de aardbevingen plaatsvinden.

Ondanks dit gegeven willen we de winning doorzetten omdat we daarmee minder afhankelijk worden van de gaswinning. Bovendien is het een belangrijke beleidsprioriteit van het Ministerie van Economische Zaken. We willen daarom het rijk vragen garant te staan voor de financiële risico's die verbonden zijn aan geothermie. Dat vinden wij gerechtvaardigd omdat in de Groningse bodem de situatie anders is dan elders in het land waar ook aardwarmte wordt gewonnen.

Bij het onderdeel 'wonen' geven we aan hoe we in de stad met de versterkingsopgave willen omgaan en welke prioriteiten we daarin leggen. Wij zien bij deze opgave grote kansen om de verduurzaming van de woningvoorraad te versnellen en massa te maken. Uitgangspunt is daarom dat bij elke te versterken woning of ander gebouw direct de verduurzamingsopgave wordt meegenomen. Het hangt van diverse factoren (type woning, eigendom/verhuur, welke corporatie) af wat daarin de beste manier is. Dat kan nul-op-de-meter zijn maar ook een labelsprong of iets anders. Daar leggen we ons vooraf niet hard op vast. Wel willen we dat alle nieuwbouwwoningen per 2017 energieneutraal worden gebouwd.

4.5 Aandacht voor de regionaal-economische structuur

Het door de NCG gekozen thema 'Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen' onderstreept het belang van een wenkend toekomstperspectief voor Stad en Regio. Het werken aan een goed economisch toekomstperspectief is potentieel veel breder dan enkel de bouw- en energiegerelateerde opgaven. Immers, het gaat over het totale vestigingsklimaat, de totale werkgelegenheid en de totale toegevoegde waarde in de regio. Regionale economische structuurversterking is een zeer brede opgave die valt onder de verantwoordelijkheid van diverse instellingen en organisaties (bijv. Provincie, Gemeenten, NOM, SNN, NIA, SER, maar ook RuG, UMCG, Hanze, Seaports, SBE, LTO). Het in de volle breedte verder versterken van de regionaal economische structuur *vanuit* de NCG lijkt geen logische gedachte. Het is ook geen haalbare lobby, omdat de thematiek in veel gevallen geen relatie heeft met het aardbevingsdossier. Toch zijn er een aantal thema's die het verdienen om uitgediept te worden. Dit omdat het ingrepen kan gaan die niet noodzakelijkerwijs financieel van aard zijn of omdat het ingrepen zijn die een vliegwieleffect kunnen hebben. We noemen er hier indicatief een aantal:

- Gerichte acquisitie (met specifiekere focus dan NOM nu heeft)
- Ontschotten/vereenvoudigen van bestaande financieringsregelingen (breder: betere aankleding financiële infrastructuur)
- Creëren van proeftuinen/pilot voor het wegnemen van wettelijke beperkingen (bijv. energiebelasting, Groene Loper)
- Verder uitbouwen en ondersteunen van de Zernike Campus als dé locatie voor onderzoek in Energietransitie en Innovatieve Bouwen
- Stimulering startups
- Doorontwikkelen regionale hotspots (incubators/accelerators voor Starters, ZZP en MKB)

Om logische en onderbouwde uitspraken te doen voor de meest zinvolle (en aanvullende) ingrepen in de brede opgave van regionaal-economische structuurversterking loopt binnen de NCG een opdracht aan Buck Consultants International. Buck ontwikkelt op dit moment een analysekader waarin zij verschillende sectoren onder de loep nemen en een aantal thema's en instrumenten uitdiepen. Doel is om tot een shortlist te komen met instrumentele

acties die potentieel leiden tot de meest efficiënte output (gemeten in werkgelegenheid op de korte termijn en structuurversterking op de lange termijn).

5. Fysiek/Ruimtelijk

5.1 Wonen

Woonvisie

Groningen wil een stad zijn waar het voor iedereen goed wonen is. Dat is de centrale doelstelling van ons woonbeleid. Mensen hebben verschillende wensen en behoeften. Daarom streven we in onze compacte stad naar een gevarieerd woningaanbod met aantrekkelijke, leefbare wijken die ruimte bieden aan alle bevolkingsgroepen en leefstijlen. We hebben daarbij aandacht voor de kwantiteit maar vooral voor de kwaliteit van onze wijken, woningen en buurten.

Voor de komende jaren verwachten we een aanhoudend sterke groei van de bevolking. Dit wordt ondersteund door diverse bevolkingsprognoses. In breder verband hebben we ook gekeken wat de verwachtingen voor de hele regio Groningen- Assen zijn. Daaruit blijkt dat de stad Groningen de komende decennia een grote aantrekkingskracht uit zal blijven oefenen op de omliggende kernen en gemeenten. De trek naar de stad zal verder toenemen. Gecombineerd met de toestroom van nieuwe (internationale) studenten en kenniswerkers en de veranderende vraag van onze huidige bewoners betekent dit dat nieuwbouw nodig zal blijven om aan de vraag van (toekomstige) Stadjsers te voldoen.

We willen dit enerzijds bereiken door ervoor te zorgen dat de bestaande woningvoorraad voortdurend wordt verbeterd/vernieuwd en anderzijds door jaarlijks gemiddeld 600 nieuwbouwwoningen te realiseren. Dit aantal is exclusief jongerenhuisvesting. Voor jongerenhuisvesting staan de komende jaren nog flink wat eenheden in de planning.

Op het gebied van verduurzaming van de woningvoorraad hebben we de volgende ambities:

- Alle nieuwbouw in Groningen is vanaf 2017 energieneutraal.
- Binnen 5 jaar > 1.000 corporatiewoningen energieneutraal maken.
- We werken aan gebiedsgerichte verduurzaming van de voorraad (koppelen aan inzet corporaties).
- Jaarlijks 4.500 particuliere woningen verbeteren naar Label C of hoger m.b.v. Groningen Woont Slim.
- Realisatie geothermie en warmtenet, aansluiten 10.000 bestaande woningen op dit net.

We maken met de Groninger woningcorporaties prestatieafspraken over verduurzaming, maar ook nieuwbouw, verkoop en diverse andere onderwerpen zoals huisvesting van kwetsbare personen (zie ook paragraaf 3 sociaal-maatschappelijk).

Bedreigingen van het programma door de aardbevingen

- In algemene zin geldt dat de doelstelling 'goed wonen naar ieders zin' direct wordt bedreigd door het risico op aardbevingen. Afhankelijk van de mate waarin aardbevingen zich voltrekken zal het gevoel van onveiligheid toenemen;
- Ontwikkelaars en investeerders wachten af omdat onduidelijk is of schade wordt vergoed, welke schade wordt vergoed en hoe dit wordt geregeld;
- Mensen wachten met of gaan niet over op het kopen van een (bestaand) huis in het aardbevingsgebied;

- Daarmee kan de woningvraag van mensen in stad en regio niet altijd worden geëffectueerd en worden woonwensen niet vervuld;
- Er is tijd nodig voor onderzoek naar het preventief verstevigen van de bestaande woningvoorraad en aardbevingsbestendige nieuwbouw. Hierdoor alleen al stagneren ontwikkelingen;
- Door bovenstaande risico's en onzekerheden kunnen (gemeentelijke) grondexploitaties te maken krijgen met uitgestelde inkomsten. Dit geldt ook voor de geprognosticeerde inkomsten m.b.t. de leges;
- In de regio is (**mogelijk? checken**) sprake van dalende verkoopprijzen als gevolg van de aardbevingsproblematiek. Deze reële schade kan escaleren naar grootschalige imagoschade, ook voor de stad.
- Geplande investeringen in de verbetering en verduurzaming van de bestaande woningvoorraad blijven uit vanwege onduidelijkheid over de gevolgen van de aardbevingen;
- Specifiek risico Meerstad: de grootste woningbouwlocatie van de stad Groningen ligt aan de oostkant van de stad, in het aardbevingsgebied. (**wel of niet noemen**)

Nieuwe opgaven door aardbevingen

De rol van de overheid in het algemeen is om ervoor te zorgen dat mensen zich, ondanks het risico op aardbevingen, veilig voelen in hun eigen woning en woonomgeving.

Operationeel Doel:

We willen dat mensen in de stad veilig kunnen wonen in hun eigen woning en woonomgeving naar keuze, ondanks het risico op aardbevingen.

Om dit te kunnen bereiken zullen er op korte en middellange termijn de nodige acties uitgevoerd moeten worden (zie schema verderop). Echter, om de gewenste inzet hiervoor te kunnen bepalen zullen op de korte termijn de onduidelijkheden, onzekerheden en (financiële) risico's moeten worden weggenomen. Daarbij gaat het vooral om de vraag hoe de risicocontouren voor de stad eruit zien en wat de gevolgen daarvan zijn voor de mate waarin en de wijze waarop de bestaande woningvoorraad preventief moet worden verstevigd.

In het verlengde van bovenstaande zijn de nieuwe opgaven voor de stad op hoofdlijnen:

- Zorgen voor **duidelijkheid** omtrent het risicoprofiel van de stad en daarbij behorende normen voor aardbevingsbestendig bouwen, verbouwen en preventief versterken.
- Zorgen voor **aardbevingsbestendige nieuwbouw** dat voldoet aan de tijdelijke NPR 9998 (en straks de definitieve norm).
- Het **verstevigen van de bestaande woningvoorraad**, afhankelijk van risicocontouren en normen, waarbij er uiteraard aandacht moet zijn voor diverse kwaliteitsaspecten (architectuur, maar ook monumentale waarden, en aandacht voor verduurzaming). Het betreft aldus niet louter een bouwtechnische uitdaging.
- Opstellen van regelingen en goed systeem voor **schadeherstel** (door CVW of straks onder regie van NCG?), **schadecompensatie en omgaan met (financiële) risico's**.
- Helder communiceren met de inwoners van de stad wat dit betekent voor hun woonsituatie en wat mensen zelf kunnen bijdragen aan **veilig wonen in de stad**.

Mogelijkheden tot versnellen / kansen voor het programma Wonen

Aan de hand van bovenstaande nieuwe opgaven voor de stad is hieronder aangegeven hoe de aardbevingsproblematiek kan worden gekoppeld aan het bestaande Programma Wonen.

Uitgangspunten daarbij zijn:

- veiligheid, zonder (extra) zorgen voor de inwoners: heldere en toereikende regelgeving, soepele processen, meedenkende en meewerkende partijen, et cetera
- keuzevrijheid: van particulieren, ontwikkelaars, corporaties m.b.t. wijze van herstel / versteviging / nieuwbouw, inzet beschikbare middelen voor alternatieve keuzes, et cetera
- ambitie als leidende principe voor nieuwe aanpak: het herstel van vertrouwen kan worden versneld als er daadwerkelijk toegevoegde waarde wordt gecreëerd in het gebied.

Preventief verstevigen van de bestaande woningvoorraad

Groningen heeft relatief veel oudere woningen: 26% is van voor 1945. Daarnaast heeft Groningen een hoog aandeel gestapelde woningen (bijna 60%). Een groot deel daarvan is gelegen in de oostelijke wijken van de stad (o.a. Oosterparkwijk, Korrewegwijk, Lewenborg en Beijum). Het gaat daarbij om corporatief bezit, maar ook (deels) uitgepode complexen en beneden-/ bovenwoningen in particulier bezit. De laatste categorie bestaat veelal uit (slapende) VvE's. Dit kan een eventueel noodzakelijke verstevigingsaanpak bemoeilijken.

Er is nog nagenoeg niets bekend over de omvang en de kosten die gepaard gaan met het verstevigen van de bestaande woningvoorraad in de stad. Bestaande onderzoeken zijn met teveel onzekerheden omgeven. Om het voor de stad specifieker te maken zal dus eerst verder onderzoek moeten worden uitgevoerd. We willen aan de hand van een aantal exemplarische gebouwen (hoogbouw, beneden/bovenwoning, grondgebonden) een analyse maken op basis waarvan een globale kostenindicatie kan worden opgesteld. Daarbij moet niet alleen worden gekeken naar de diverse woningtypologieën, maar ook naar de verschillende bouwperiodes waarin de woningen zijn gebouwd. (en de grondsoort?)

Woningtype per stadsdeel (per 1-6-2015) - categorieën 'overig' is niet afgebeeld

wijk	2/1		Bovenw			Studi		Totaal	
	kap	Ben.w.	.	Flat	KVH	Rijwon.	Vrijst.		
Centrum	10	795	2.357	4.071	1.010	1.547	365	29	10.306
Helpman e.o.	369	517	740	4.679	229	2.109		575	9.225
	1.29								
Hoogkerk e.o.	4	13	30	460	7	2.308		610	4.736
Meerdorpen	165	5	5	16		36		215	445
Nieuw-West	631	1	65	3.066	159	2.704		385	7.013
Noorddijk e.o.	702	116	212	1.603	25	4.222		412	7.297
Noordoost	599	273	349	1.679	33	4.125		368	7.438
Noordwest	189	239	252	5.443	244	2.431		50	8.851
Oosterparkwijk									
k	61	925	1.418	2.369	235	1.337		7	6.356
Oud-Noord	20	1.848	2.227	3.081	717	1.293	204	16	9.419
Oud-West	37	1.260	1.523	1.548	650	1.820		18	6.863
Oud-Zuid	76	1.449	1.810	3.973	908	1.603		36	9.940
Zuidoost		38	47	545	6	82		122	846
Zuidwest	421	58	88	3.376	35	1.195		387	5.560
	4.57			35.90					
Totaal	4	7.537	11.123	9	4258	26812	569	3230	94.295

Bouwperiode zelfstandige woningen gemeente Groningen (per 1-1-2014)

Voor 1920	10.039
-----------	--------

1920-1944	13.080
1945-1959	8.325
1960-1969	11.760
1970-1979	11.995
1980-1989	13.070
1990-1999	8.687
2000-2009	7.524
Vanaf 2010	3.411
Totaal	87.891

Tegelijkertijd kan dan de aanpak voor de verstevigingsoperatie worden uitgewerkt, naar analogie van de (particuliere) woningverbetering die in de tijden van de stads- en dorpsvernieuwing werden uitgevoerd. Hierbij doet zich nadrukkelijk een kans voor: we willen in brede zin onze woningvoorraad toekomstbestendig maken en niet alleen de focus leggen op het veiligheidsaspect. Daarom gaan we verstevigen combineren met verduurzamen en maatregelen om langer zelfstandig te wonen. Hiermee kunnen onze doelstellingen op het gebied van duurzaamheid, leefbaarheid en ouderen-huisvesting worden versneld. Belangrijk daarbij is (uiteraard) de keuzevrijheid van inwoners, huiseigenaren en andere vastgoedbezitters.

Insteek is daarom om uiteindelijk per woning (/complex/bouwblok) te bekijken wat er nodig is voor het verstevigen van de woning en dit, indien gewenst, te combineren met een advies aan de eigenaar over mogelijke verduurzamen (tot Nul op de Meter) en levensloopbestendig maken van de woning (ook met het oog op toekomstige Wmo-uitgaven). De stad Groningen heeft in de jaren '90 ruime ervaring opgedaan met dergelijke particuliere woningverbeteringstrajecten (o.a. Kop Indische Buurt, Celebesstraat e.o., Oosterpoort).
(Moeten we dit zo moeten opnemen. Bespreken met (10)(2e))

Prioriteit onderzoek versteviging

We kunnen niet alles tegelijk. De versterkingsopgave is een immense opgave die vele jaren zal kosten. Alleen al voor de regio, laat staan als een substantieel deel van de stad ook versterkt zal moeten worden.

Bij het onderzoek naar de verstevigingsopgave binnen het programma wonen leggen we daarom de prioriteit bij panden die naar verwachting door hun omvang, hoogte en aantal bewoners het grootste risico vormen. Het gaat daarbij in de stad om de hoogbouw in het oosten van de stad. Eerste prioriteit ligt bij de hoogbouw met meer dan 4 bouwlagen. Op de tweede plaats komen de appartementengebouwen tot 4 bouwlagen. (Aantallen! Om hoeveel gebouwen en woningen gaat dit? Hoeveel gebouwen +4 bouwlagen zijn er in het oosten van de stad?)

Pas daarna willen we kijken naar de laagbouw: rijwoningen en vrijstaande woningen. Dit heeft twee redenen: ten eerste liggen de risico's voor laagbouw in de stad lager en ten tweede zal de focus de eerste jaren vanuit de Nationaal Coordinator naar verwachting liggen op de laagbouw in het kerngebied in de regio (Loppersum en omgeving).

De prioriteitsstelling is daarmee resumerend (qua volgorde):

1. Appartementen, hoogbouw >4 bouwlagen
2. Appartementen <4 bouwlagen
3. Eengezinswoningen, w.o. rijwoningen

Op basis van nader onderzoek van een aantal exemplarische gebouwen bepalen we de definitieve urgentie. Vervolgens zoeken we de verdieping, te beginnen in stadsdeel Oost. Per appartementen-gebouw onderzoeken we in hoeverre de voorgestelde maatregelen zich verhouden tot de toekomstwaarde van de woning. Als de investering veel duurder is dan

boekwaarde / toekomstperspectief van het complex kan sloop en nieuwbouw aantrekkelijker zijn. Dit is een afweging per complex. Ook hierbij staat keuzevrijheid van eigenaar centraal. Op basis daarvan willen we een verstevigingsprogramma opzetten.

Schadeherstel en -compensatie

In de stad zijn inmiddels meer dan 5.000 schademeldingen geregistreerd. De NAM vergoedt de door aardbevingen ontstane schade en het herstel ervan wordt georganiseerd door het Centrum Veilig Wonen. We gaan ervan uit dat het proces door de Nationaal Coördinator soepel wordt vormgegeven.

Vanuit de stad kunnen mensen geen beroep doen op de waardevermeerderingsregeling (€ 4.000 subsidie indien toegekende schade groter is dan € 1.000). Terwijl er, zoals aangegeven, inmiddels al meer dan 5.000 schademeldingen zijn. Dit leidt in de stad tot veel discussie, vooral in het gebied rond de MEER-dorpen (Middelbert, Engelbert, Euvelgunne en Ruischerbrug), maar ook elders. We willen daarom dat ook bewoners in de stad gebruik kunnen maken van deze regeling.

Op dit moment is er, voor zover bekend, nog geen sprake van waardevermindering van woningen in de stad als gevolg van aardbevingen. Mocht uit de door de NCG op te stellen woningmarktmonitor blijken dat ook in (delen van) de stad sprake is van waardevermindering zal de daarvoor in de regio ingestelde regeling ook voor de stad moeten gelden.

Aardbevingsbestendige nieuwbouw

Op dit moment geldt voor de stad Groningen een 'open einde' regeling voor de meerkosten die gepaard gaan met het aardbevingsbestendig bouwen van nieuwe woningen. Wij gaan ervan uit dat deze regeling wordt voortgezet.

Inspanningen

5.2 Cultureel Erfgoed

Het cultureel erfgoed is de drager van de ruimtelijke kwaliteit in de gemeente. Daarbij denken we aan de beschermde rijks- en gemeentelijke monumenten, maar ook aan de context waarin ze staan: de planologisch beschermde cultuurhistorische waarden en de vrijwel onbeschermde cultuurhistorie in het stedelijk weefsel en het landelijk gebied. Als we de identiteit van Groningen 'op de kaart' willen houden, zullen we niet in de laatste plaats goed voor het kwetsbare boven- en ondergrondse erfgoed moeten zorgen. Daarbij gaat het primair om de instandhouding daarvan.

Operationeel doel: Het instandhouden van het, door aardbevingen bedreigde, cultureel erfgoed in de stad om de identiteit van Groningen te behouden

Schade aan monumenten/historische gebouwen door aardbevingen is onvermijdelijk. Monumenten zijn niet in staat om grote dynamische krachten op te vangen. Een minstens zo grote bedreiging voor de instandhouding van het erfgoed zouden de (nog onbekende) nieuwe veiligheidsrichtlijnen voor gebouwen kunnen worden. Als die al niet leiden tot noodzakelijke sloop, zullen wettelijk verplichte vergaande versterkingsmaatregelen tot ongewenste vernietiging van erfgoed leiden. Als gevolg hiervan zou wel eens kunnen blijken dat het middel erger is dan de kwaal. De bewaking van de kwaliteit bij de uitvoering van de versterkingsopgave is cruciaal voor het (hopelijke) succes daarvan.

In de gemeente Groningen staan 636 rijksmonumenten en 527 gemeentelijke monumenten (per 1 juli 772). Daarnaast zijn er meer dan 50 archeologische monumenten, 8 beschermde stadsgezichten met daarin ca. 10.000 à 15.000 gebouwen en daarbuiten nog een vergelijkbaar aantal z.g. beeldbepalende en karakteristieke panden.

We maken scherp onderscheid tussen veiligheid voor mensen en schade aan cultureel erfgoed. Wij beperken ons op deze plaats tot schade aan het erfgoed. Vanwege de veiligheid kan in het uiterste geval besloten worden monumenten te sluiten, hoe onwenselijk dat voor de leefbaarheid ook is.

Als je gebouwde monumenten preventief wilt beveiligen tegen aardbevingsschade moeten ze primair weer in hun oorspronkelijke kracht geholpen worden. Dat betekent het ongedaan maken van ernstige bouwkundige verzwakkingen die in het monumenten-leven zijn opgetreden (bijv. door de vernieuwing van voorgevels in het verleden en meer recent door uitholling vanwege de economische uitbating). De beste remedie in het algemeen en ook tegen aardbevingsschade is ervoor te zorgen dat monumenten bouwkundig in goede staat verkeren. Met cosmetisch herstel (wikkels aanbrengen en scheuren dichtpleisteren, door de NAM vergoed) kan vaak beter gewacht worden tot de bodem weer in rust is. Dergelijk herstel leidt namelijk vaak tot vervolgschade op andere plekken in het gebouw, omdat de dynamische krachten van de aardbeving ergens hun weg zullen zoeken.

Wij pleiten ervoor om een fonds op te zetten waaruit enerzijds (onveilige, urgente) gebouwen structureel en adequaat preventief kunnen worden verstevigd of hersteld. Anderzijds kunnen met dit fonds, als de gaswinning gestopt is en de bodem in Groningen over circa 30-40 jaar (**check**) weer tot rust is gekomen, beschermde monumenten vakkundig en fundamenteel worden hersteld. (Stel: 1.500 monumenten x gemiddeld ca. 0,5 mln, dan heb je het over een bedrag van ca. 750 mln).

We maken voor de te ondernemen acties onderscheid in korte termijn (2015-2016), middellange termijn (2017-2020) en lange termijn (na 2020).

Inspanningen/actiepunten:

1. korte termijn (2015-2016):

- verzamelen schademeldingen bij beschermde monumenten. Deze gegevens moeten beschikbaar komen via NAM/CVV (is nu niet het geval).
- brief aan alle eigenaren van monumenten met verzoek om melding van schade, uitleg van procedures, vergunningen, ontzorgen, etc (van 1.500 gebouwen de eigenaren uit het kadaster halen)
- informatie op Groningen.nl/monumenten zetten
- Cultuurhistorische WaardenKaart (CWK) een aardbevingsschade-laag geven
- lijst van enerzijds meest kwetsbare en anderzijds meest monumentale (onderdelen van) gebouwen opstellen tbv. prioritering bij uitvoering werkzaamheden
- van alle beschermde monumenten de bouwkundig-constructieve staat in kaart laten brengen + te nemen maatregelen om ze constructief en bouwkundig op orde te brengen + kostenbegroting.
- een 'Beter Verbeteren' budget regelen om ervoor te zorgen dat er gestuurd kan worden op de kwaliteit van uitvoering van schadeherstelwerkzaamheden, tbv. behoud en versterking identiteit. Tevens kwaliteitswaarborging bij herstelwerkzaamheden regelen (door certificering, etc).
- het door SOGK opgestelde monumentenprotocol op gemeente-leest aanpassen en door college laten vaststellen. Dit vervolgens inzetten bij alle schadeafhandelingen (ontzorgen eigenaar, door professionals het werk te laten uitvoeren, op kosten NAM). Daardoor is afhandeling aanvragen door de gemeente veel minder tijdrovend (all-in geschat op 20 uur per schademelding).
- aanvullende inventarisatie van cultuurhistorische waarden die nu geen bescherming genieten (en op grond van de nieuwe NPR dus zonder discussie gesloopt zullen kunnen worden).
- Erfgoedbeurs Noord Nederland organiseren, mede in het teken van aardbevingen (april 2016).
- met behulp van Monumentenwacht monitoring van belangrijke monumenten opzetten.
- cultuurhistorische verkenningen Beijum en Lewenborg (als je daar grootschalig gaat slopen, wat moet je dan in ieder geval behouden/als nieuw uitgangspunt nemen, bijv. LeRoy-concept).
- kwaliteitsatlas/protocol tbv. de sloop/nieuwbouwpoging (tbv. karakteristieke onderdelen, zoals schoorstenen ed. en tbv. totale nieuwbouw in de bestaande stad).

2. Middellange termijn (2017-2020)

- vervolg en nadere uitwerking korte termijn punten
- eerder genoemd Fonds voor groot herstel monumenten opzetten, incl. preventieve versterking.
- uitvoering constructief herstel nav. schade 1.500 monumentale gebouwen (voor rekening NAM).
- bouwhistorisch en archeologisch onderzoek financieel en procesmatig goed inbedden in de gehele versterking/sloop/nieuwbouw operatie.
- plan opzetten voor versterking cultuurhistorie in overdrachtelijke zin.
- uitbouw Bouwhistorisch depot (M&M) voor hergebruik cultuurhistorisch waardevol materiaal bij grootschalige sloop/nieuwbouw (mankracht en huisvesting) en uitbouw kennis ondergrond (archeologie + bodem) en het publiek maken daarvan ism. Scheepvaartmuseum (structureel 1 mln).
- in kaart brengen van de gevolgen voor het archeologisch bodemarchief van de herstel/sloop/nieuwbouw opgave
- communicatie met eigenaren en verdere uitbouw van de Cultuurhistorische WaardenKaart (CWK).

3. Lange termijn (2020 – 2030 e.v.)

- vervolg realisatie middellange termijnwerk

- verschuiving aandacht van repareren naar prepareren en van letterlijke versterking naar versterking in de overdrachtelijke zin
- Fonds tbv. groothenstel na afloop bevingen moet vorm en inhoud krijgen + spelregels voor gebruik.

Inspanningen financieel vertaald (structurele kosten):

- * Onderzoek bouwtechnische staat monumenten: structureel 3 mln.
- * Extra inzet capaciteit: structureel 5 à 10 fte = structureel 0,5 à 1,0 mln.
- * Werkkapitaal Groninger Monumenten Fonds en Bouwhistorisch Depot: structureel 1 mln.
- * Investeringsfonds: preventieve versterking en groot herstel na afloop: structureel 5 à 10 mln.
- * Schadeherstel: voor rekening NAM.

5.3 Bereikbaarheid

Met een goede bereikbaarheid stimuleren en faciliteren we de ontwikkeling van de stad, zowel in economisch als ruimtelijk opzicht. Het structureel versterken van de werkgelegenheid is daarbij de belangrijkste uitdaging. Een bereikbare stad is geen doel op zich, maar randvoorwaardelijk en ondersteunend. In geval van een calamiteit als een aardbeving is de bereikbaarheid van belangrijke functies als ziekenhuizen of brandweer van veel groter, en soms zelfs, levensbelang. Daarom is nagegaan wat de invloed van een mogelijke aardbeving is op de stedelijke bereikbaarheid, welke projecten hierin van groter belang zijn dan andere en of een andere aanpak nodig is.

Visie op bereikbaarheid

In het Meerjarenprogramma Verkeer en Vervoer is onze visie op Bereikbaarheid weergegeven: *We willen naar een goed en duurzaam bereikbare stad, met een aangename, veilige en gezonde leefomgeving, voor zowel onze eigen inwoners, als die van buiten de gemeentegrenzen die onze stad ook gebruiken. Het uitgangspunt daarbij is "met de fiets of het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet". Kern is dat de bereikbaarheid van stad en regio wordt georganiseerd met een integraal vervoersysteem met alle modaliteiten: auto, fiets, bus en trein. De reiziger staat daarin centraal en maakt zijn eigen keuzes. Een optimaal functionerend en betaalbaar vervoersysteem biedt daarvoor diversiteit en keuzevrijheid. De spreiding van de vervoersvraag over het netwerk en in de tijd leidt tot een optimale benutting van beschikbare capaciteit. Maatregelen op het gebied van mobiliteits- en verkeersmanagement en ketenmobiliteit zijn nodig om de spreiding te realiseren en zo nieuwe investeringen uit te stellen of te voorkomen.*

Voor de impact van de aardbevingen maken we onderscheid tussen de risico's op de bereikbaarheid van de ziekenhuizen en andere topvoorzieningen (ook wel onze dynamo's), cruciaal voor het functioneren van stad en regio (de zogenoemde 'lifelines' en economische levensaders), de lopende projecten en de extra kansen die er liggen om tot economische structuurversterking te komen.

Operationele doelstelling:

Het garanderen van een goede en duurzaam bereikbare stad, met prioriteit voor de essentiële infrastructuur (lifelines) en met de juiste randvoorwaarden voor economische structuurversterking

Lifelines en economische levensaders: de levensaders voor stad en regio

Het UMCG en Martiniziekenhuis zijn cruciaal voor de veiligheid van de inwoners van het aardbevings-gebied. Bij calamiteiten moeten deze ziekenhuizen bereikbaar blijven. Voor andere hulpdiensten zoals politie en brandweer is het vooral van belang om snel de stad uit te kunnen komen of op de belangrijke cq noodzakelijke locaties binnen de stad te komen.

Vanwege het belang van de ziekenhuizen en de hulpdiensten bij calamiteiten leggen we de hoogste prioriteit bij de bereikbaarheid van deze functies (lifelines). Tegelijkertijd is de bereikbaarheid van een aantal topvoorzieningen in de stad cruciaal voor het economisch functioneren van stad en regio (economische levensaders). Overigens vallen veelal de lifelines en economische levensaders samen. Voortaan spreken we over de levensaders van stad en regio.

We hebben daarom op kaart aangegeven welke routes te allen tijde beschikbaar moeten blijven bij calamiteiten. Met deze kaart maken we afwegingen over welke kunstwerken de hoogste prioriteit hebben bij eventuele schades. **(NB. Deze kaart wordt eind augustus/begin september ingebracht bij de veiligheidsregio. Zij werken ook aan zo'n concept in het kader van de fysieke veiligheid).**

HIER de Levensaderskaart

Concretisering³.

Vanuit Lifelines/levensaders zien we een aantal noodzakelijkheden tot structurele versterking van de bereikbaarheid:

- Lifelines: bereikbaarheid UMCG: verbinding Oosterhamrikzone
- Lifelines: volledige aansluiting Europaweg-Ring Zuid
- Lifelines: Westelijke Ringweg Ongelijkvloers
- Lifelines Ontvlechting hoofdroutes (fiets)

Versnellen Oosterhamriktracé

Uit de Lifelines kaart volgt dat het Oosterhamriktracé van groot belang is voor de bereikbaarheid van het UMCG. We staan samen met onze partners al geruime tijd voor de keuze hoe we deze verbinding willen ontwikkelen:

- Afhandeling autoverkeer
- Samenhangende keuze bruggen (Busbaanbrug en Gerrit Krolbrug)
- Aantakking op busknooppunt UMCG-Noord

De aardbevingsproblematiek maakt een keuze op deze route extra urgent. Daarnaast kan dit betekenen dat we, vanuit het oogpunt van de levensaders, een andere afweging maken dan als we de problematiek niet hadden gehad. Versnelling van de besluitvorming en de uitvoering kunnen extra kosten met zich meebrengen. Hoeveel? Kunnen we al een indicatie geven?

Volledige aansluiting Ring Zuid op Europaweg

Voor de directe bereikbaarheid van het UMCG en onze topvoorzieningen, waaronder het werkgelegenheids –en voorzieningencluster in de binnenstad en rond het Stationsgebied, is een volledige aansluiting van Ring Zuid op Europaweg onontbeerlijk.

Ongelijkvloerse Westelijke Ringweg

Voor de economische bereikbaarheid houden van stad en regio, vooral om de kwetsbaarheid en afhankelijkheid van de zuidelijke ring te beperken, is een ongelijkvloerse westelijke ring noodzakelijk.

Ontvlechten auto en fiets

De bereikbaarheid van het UMCG is daarnaast gebaat bij een verdere ontvlechting van verschillende verkeerstypen. Ontvlechting betekent dat we auto's en fietsen zoveel mogelijk van elkaar scheiden omwille van –met name- de doorstorming. In onze fietsstrategie

³ De lopende inspanning tav. de bereikbaarheid op (inter)nationaal schaalniveau zijn in dit verband buiten beschouwing gelaten. We noemen hier: de verbeteren van de treinverbinding met Duitsland. Hier wordt al aan gewerkt maar het blijft van belang om te noemen. Daarnaast loopt er een discussie over het doortrekken van ERTMS tot aan Groningen vanaf Zwolle om hogere snelheden op het bestaande spoor mogelijk te maken.

besteden we daar uitvoering aandacht aan. We gaan onderzoeken hoe we in de directe omgeving van het UMCG de fiets en auto meer kunnen ontvlechten om zodoende de bereikbaarheid van het ziekenhuis te verbeteren.

Regionale kansen op hoger schaalniveau

De stad Groningen is dé banenmotor van Noord-Nederland en gebaat bij snelle verbindingen naar de regio maar ook nationaal en internationaal. De stad ligt in een krimpende regio. Belangrijk in relatie tot de krimp is de positie van (de binnenstad van) Groningen als centrum van voorzieningen voor de regio. Maar ook andersom: wanneer de verbinding met de stad goed is, neemt ook de leefbaarheid van de regio toe. Kernen met een goede verbinding naar de stad zijn aantrekkelijker dan kernen die dat niet hebben. Daarnaast liggen er kansen om de afhankelijkheid van gaswinning te verminderen.

Regionaal betekent dit:

- Inzet op versnelling van de regionale bereikbaarheid van/naar de stad;
- Verbetering van de bereikbaarheid van het hoofdstation;
- Frequentieverhoging en onderzoek nieuwe stations (Suikerunie, Friesestraatweg) op de korte afstand) om de kwetsbaarheid van het Hoofdstation te beperken..
- Elektrificatie regionaal spoor
- Experiment waterstofbus

5.4 Infrastructuur / Stadsbeheer

Visie

De afdelingen Stadsbeheer en Ingenieursbureau Gemeente Groningen (IGG) zijn samen verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van een groot aantal infrastructurele objecten en de veiligheid daarvan in de stad. Deze objecten hebben een contante waarde van ca. € 2,5 miljard. Daarnaast investeert de gemeente samen met het Rijk en de provincie de komende jaren nog tientallen miljoen euro's in grote (gebieds)ontwikkelingen zoals de Aanpak Ring Zuid en de ontwikkeling van het Stationsgebied.

Aardbevingen en infrastructuur

Op dit moment ontbreekt het ons aan voldoende kennis en inzicht om de gevolgen van de aardbevingen op de bestaande en nieuwe infrastructuur te kunnen duiden. Ambitie is om dit in de periode 2015-2016 het aspect aardbevingen een plek te geven in het reguliere beheer- en ontwikkelproces van de genoemde afdelingen.

Hierbij onderscheiden we zes deelopdrachten:

1. Opleiden personeel en verbinden kennis en omgeving (loopt)
  - Samenstellen van een projectteam aardbevingen Stadsbeheer/IGG
  - Kennisbijeenkomsten organiseren. Kennis delen met onder andere: Hanzehogeschool, provincie, Waterschappen, Groningen Seaports, adviesbureaus
  - Opleiden van personeel door volgen Post bachelor-opleiding Aardbevingen en Diepe ondergrond aan de Hanzehogeschool en andere relevante opleidingen.
2. Implementeren stroomschema aardbevingsbestendig bouwen bij nieuw- en verbouw (afgerond)
  - Hoe om te gaan met het aardbeving besteding maken van bestaande, lopende en nieuw infrastructurele werken (incl. persleidingen, gemalen, kunstwerken) van de gemeente.
  - Doel: kennisontwikkeling, toepassen onderzoek en monitoring.
3. Onderzoek exemplarische objecten (voorbereiding fase)

- Selectie van circa 15 specifieke objecten die een cruciale rol spelen voor een veilige leefomgeving en bereikbaarheid. Het gaat hierbij om de “Levensaders” van de **gemeente**. Uitgangspunt is dat alle infrastructurele constructies zodanig worden gedimensioneerd, dat bij een calamiteit gebruikers ervan het object veilig kunnen “verlaten”. Het object kan vervolgens wel onbruikbaar zijn. Deze benadering wordt aangeduid met “Near Collapse” en “Damage Limitation”. Alternatief is dat alle constructies volledig aardbevingsbestendig worden gemaakt. De kosten hiervan zullen een veelvoud van de eerder genoemde 2,5 mld. euro bedragen. Dit wordt niet realistisch geacht
- Waarschijnlijk is aanvullend onderzoek noodzakelijk voor deze specifieke objecten. Onderzoekresultaten moeten inzicht bieden in:
  - Faalmechanismen;
  - Oplossingsrichtingen voor versterkingsmaatregelen waarbij onderscheid wordt gemaakt in maatregelen die snel en eenvoudig risico’s kunnen reduceren en maatregelen die levensduur verlengend maar duur en complex zijn;
  - Impact van lichtere aardbevingen en de impact daarvan op de levensduur van het object;
  - Beheeraspecten;

Lijst van de specifieke objecten

- Busbaan Oosterhamrikkade
  - Oosterhavenbrug
  - Van Ketwich Verschuurburg
  - Zernikebrug
  - Sontbrug
  - Van Iddekingebrug
  - Berlagebrug
  - Westerhavensluis
  - Gemaal Geert Huizinga
  - Maagdenbrug
  - Brug in Beijum
  - Persleiding Selwerd – Damsterdiep
  - Kademuur Schuitendiep
  - **Oeverbeschoeiing (?)**
  - Herewegspoorviaduct
4. Monitoring (voorbereidende fase)
- Nulsituatie opnemen van infrastructurele objecten;
  - Dynamische metingen uitvoeren bij specifieke objecten.
5. Handelingsplan (initiatief fase)
- Wat te doen na een grote calamiteit? Advies over elementen in de stad en de omgeving van de stad die cruciaal zijn zoals bijvoorbeeld het persriool en het gemaal Garmerwolde.
6. Onderzoek preventieve en versnellingsmaatregelen (afgerond)
- De onderhoudsplannen 2016 – 2020 zijn doorgenomen uit oogpunt van preventieve en versnellingsmaatregelen. Deze maatregelen zijn vertaald in extra kosten.

Nieuwe innovatieve kansen

We hebben de ambitie om binnen twee decennia energieneutraal te zijn (Groningen Energieneutraal 2035). Daarnaast proberen we om luchtvervuiling te voorkomen en is er onlangs een Green Deal Zero Emissie Binnenstad gesloten met het Rijk. We zijn eigenaar

van een groot wagenpark dat wordt ingezet voor afvalinzameling en het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Tot voor kort werd gedacht aan het vergroenen van het wagenpark door gebruik te maken van aardgas. Als gevolg van de aardbevingsproblematiek wordt gas niet langer beschouwd als optie. In plaats daarvan worden de pijlers gericht op een transitie naar waterstof als geprefereerde brandstof. Daarom is er de ambitie om verschillende wagentypes geschikt te maken voor het rijden op waterstof.

5.5 Vergunningverlening, toetsing en handhaving

De veroorzaakte trillingen door aardbevingen hebben gevolgen voor de gebouwde omgeving. Dit heeft vanaf de eerste voelbare beving in de stad gevolgen gehad voor de werkzaamheden voor vergunningverlening, toetsing en handhaving van de gebouwde omgeving (VTH). De Omgevingsdienst Groningen verzorgt vanaf november 2013 voor de Groninger gemeenten en de provincie Groningen de uitvoering van VTH-taken op het gebied van milieu, bouwen en wonen. De Omgevingsdienst Groningen maakt momenteel een “Drieslag VTH taken met betrekking tot aardbevingen”. Deze drieslag heeft betrekking op het versnellen van vergunningverlening, afhandeling handhavingsverzoeken en uitvoering.

5.5.1 Doelstelling

Operationeel Doel:

Een efficiënte VTH- organisatie die bijdraagt aan een veilige en gezonde woon- en leefomgeving, waarbij de “klant” snel en vakkundig wordt bediend.

Om het doel te halen, moet er aan een aantal randvoorwaarden worden voldaan:

- De organisatie moet zowel aan de voorkant als aan de achterkant goed worden ingericht;
- Voldoende menskracht bestaand uit gekwalificeerd personeel;
- De werkprocessen van de frontoffice en de backoffice zijn geoptimaliseerd en op elkaar zijn afgestemd;
- De werkprocessen en het bouwarchief zijn volledig gedigitaliseerd.

Om een efficiënte organisatie te zijn voor de gevolgen van de aardbevingproblematiek:

- Moet er voldoende kennis aanwezig zijn;
- Moeten de diverse werkzaamheden als gevolg van aardbevings schade geïmplementeerd zijn;
- Moeten wij de uitwerking met betrekking tot de projectorganisatie “Drieslag VTH-taken met betrekking tot aardbevingen” kunnen implementeren in de gemeentelijke organisatie.

5.5.2 Benodigdheden voor uitvoering

Personeel & Kennis: VTH moet kennis hebben van de Eurocode 8 en de Nederlandse praktijkrichtlijn aardbevingsbelastingen (NPR 9998) om berekeningen hier aan te kunnen toetsen en een gesprekspartner te kunnen zijn voor professionals. Constructeurs en bouwinspecteurs hebben hiervoor al enige opleidingen gevolgd, maar opleidingen blijven ook in de nabije toekomst noodzakelijk. Uitbreiding van het aantal formatieplekken met gekwalificeerde bouwinspecteurs en constructeurs is noodzakelijk om op alle gewenste ontwikkelingen te kunnen insprijngen.

De urgentie ten aanzien van de aardbevingen heeft invloed op ons jaarlijkse uitvoeringsprogramma toezicht en handhaving (HUP). De scan van de openbare ruimte is een taak die niet in het HUP is opgenomen, maar wordt nu en straks wel vanuit VTH opgepakt. Hetzelfde geldt voor panden met achterstallig onderhoud. Deze hebben in het HUP een lage prioriteit (indien de veiligheid niet in het geding is). Door aardbevingen, kan er als gevolg van achterstallig onderhoud gevaarlijke situaties ontstaan. Hierdoor verschuift de prioriteit van laag naar hoog. Dit heeft als consequentie dat andere handhavingstaken minder prioriteit krijgen.

Ten aanzien van advisering op constructies, handelwijzen etc. wordt verwacht dat VTH in de toekomst steeds meer een proactieve rol gaat spelen. De gemeente zal daar waar mogelijk doorverwijzen naar andere instanties zoals het CVW, maar de gemeente blijft altijd eerste aanspreekpunt voor de burgers. Dit vergt inzet en kennis van de medewerkers.

Een belangrijke partner in het verwezenlijken van de ambitie van een veilige woon- en leefomgeving is het Centrum Veilig Wonen (CVW). Zij zorgen voor de opvolging van de gemeentelijke inspecties bij met name de scan van de openbare ruimte. Het CVW is goed ingericht voor een dergelijke taak, maar de omvang van deze taak voor de stad is groot. Het CVW moet voldoende capaciteit hebben, krijgen om deze taak voor de stad goed op te kunnen pakken. Met andere woorden: de capaciteit van het CVW mag niet belemmerend werken op de aanpak van risicovolle situaties zoals hoog-risico-bouw-elementen in de stad.

ICT en Digitalisering Bouwarchief: Er moet prioriteit worden gegeven aan het digitaliseren van werkprocessen. Om te kunnen 'communiceren' met onze partners is een goede aansluiting op systemen van Omgevingsdienst Groningen en Veiligheidsregio Groningen noodzakelijk, omdat dan eenvoudig de gegevens kunnen worden uitgewisseld.

Bij vergunningverlening of een calamiteit als gevolg van aardbevingen is het van groot belang dat alle data digitaal en direct beschikbaar zijn. Dit is nu niet het geval: slechts een deel van het bouwarchief digitaal, namelijk de bouwvergunningen tussen 1980 en ca. 2012, exclusief de constructiegegevens. Het is daarom lastig om (bouw)tekeningen van specifieke gebouwen snel en volledig uit het archief beschikbaar te krijgen. Het is noodzakelijk dat alle bouwtekeningen (inclusief alle constructietekeningen en –berekeningen) goed (met een goede resolutie, geordend en gekoppeld aan metadata) gedigitaliseerd zijn.

Wet- en regelgeving: Wetgeving verandert geregeld en dit zal ook ten gevolge van de aardbevingen (blijven) gebeuren. We kunnen nu nog niet overzien wat de gevolgen van de veranderde wetgeving heeft. De huidige wetgeving voorziet nog niet in het handhavend kunnen optreden bij gevaar, schade of herstel als gevolg van een aardbeving. De aanpassing van de regelgeving is wel één van de aspecten die van groot belang geacht wordt om de ambitie van een veilige woon- en leefomgeving waar te kunnen maken. We verzoeken de regelgeving aan te passen zodat aanpak van hoog risico bouwelementen (hrbe's) mogelijk gemaakt wordt, zodat de veiligheid (in de openbare ruimte) zoveel mogelijk geborgd kan worden.

De aardbevingen kunnen ook invloed hebben op lokale regelgeving. Er zal bijvoorbeeld naar het terrassenbeleid gekeken moeten worden. De aanwezigheid van risicovolle elementen aan en op bouwwerken hebben gevolgen voor de veiligheid voor de mensen in de openbare ruimte.

Milieuonderzoek bedrijven stad Groningen: de stad Groningen heeft 320 milieuvergunningsplichtige bedrijven ondergebracht bij de Omgevingsdienst Groningen. Er is momenteel nog geen beeld van de eventuele calamiteiten en gevolgen voor de veiligheid en gezondheid als resultaat van aardbevingen waarbij schade ontstaat aan deze bedrijven. Deze milieuvergunningsplichtige bedrijven moeten onderzocht worden en wellicht moeten de vergunningen met een breder toetsingskader bekeken worden. De situatie in de stad is daarmee min of meer vergelijkbaar met het chemiecluster in Delfzijl. Op dit moment heeft de gemeente onvoldoende personeel en middelen om een aanvullend milieuonderzoek naar deze 320 zwaardere bedrijven uit te voeren.

Verzwakte gasleidingen: Het Staatstoezicht op de Mijnen heeft ons erop gewezen dat in de stad Groningen stalen gasleidingen zijn gebruikt en waarvan in ieder geval al op twee locaties problemen zijn ontstaan door het roesten van deze leidingen. Als gevolg van aardbevingen kan het probleem verergeren. Dit heeft inmiddels een hoge prioriteit gekregen. Dit probleem is besproken bij de Nationaal Coördinator, maar het is nu nog onduidelijk of zij op korte termijn actie ondernemen.

Stand van zaken checken.

5.6 Vastgoed

5.6.1 Maatschappelijk Vastgoed

ONDER MAATSCHAPPELIJK VASTGOED VERSTAAN WE ALLE GEBOUWEN EN TERREINEN MET EEN PUBLIEKE FUNCTIE EN IN BEZIT, GEBRUIK (INCL. HUUR) VAN DE GEMEENTE. DAT ZIJN DE PUBLIEKE FUNCTIES VOOR ONDERWIJS, SPORT, CULTUUR, WELZIJN, ZORG ED. OOK GEBOUWEN EN TERREINEN IN GEBRUIK BIJ DE GEMEENTELIJKE ORGANISATIE ZELF VALLEN ONDER DEZE DEFINITIE. IN EEN OVERZICHT:

- SOCIAAL – CULTURELE GEBOUWEN
- SPORTGEBOUWEN
- CULTUURGEBOUWEN
- (VENSTER)SCHOLEN
- GEBOUWEN NATUUREDUCATIE EN KINDERBOERDERIJEN EN OVERIGE IN GEBRUIK GEGEVEN GEBOUWEN
- KERNVASTGOED

HET MAATSCHAPPELIJK VASTGOED VAN DE GEMEENTE GAAT OVER 210 GEBOUWEN EN EEN TOTAAL PROGRAMMA VAN CA. 400.000 B.V.O. HET AANDEEL VAN HET ONDERWIJS IS 105 GEBOUWEN EN CA. 170.000 M2 B.V.O (CA. 40 % VAN HET TOTAAL PROGRAMMA). DE (CONTANTE) WAARDE WORDT RUWWEG GESCHAT OP € 800 MILJOEN, DIT IS OP BASIS VAN EEN GEMIDDELD INVESTERINGSBUDGET VAN € 2000,- PER M2 B.V.O.

AMBITIE

- ALLE GEMEENTELIJKE GEBOUWEN WORDEN BINNEN TIEN JAAR AARDBEVINGSBESTENDIG.
- BINNEN TWEE JAAR HET PRIORITEREN EN FASEREN RISICOPROFIEL.
- VERVANGENDE NIEUWBOUW ALS HERSTEL (AANPASSEN) ECONOMISCH NIET MEER VERANTWOORD IS.

BEDREIGINGEN HUIDIGE PROGRAMMA'S

- NIEUWBOUWPROGRAMMA'S VOOR SCHOLEN WORDEN (NOG) NIET OF VERTRAAGD UITGEVOERD. (BV ZERNIKE, TRAVERTIJNSTRAAT, STARTER, EBBINGEKWARTIER, TRESLINGHUIS)
- BIJ TOEPASSEN VAN DE NPR LIGGEN DE BOUWKOSTEN HOGER DAN DE BESCHIKBARE BUDGETTEN TOELATEN.
- TAAKSTELLING BEZUINIGINGSTAAKSTELLING MAATSCHAPPELIJK VASTGOED KOMT NOG VERDER ONDER DRUK TE STAAN. BIJVOORBEELD: DE FASERING VAN DE OP TE STELLEN VERBETERPROGRAMMA'S KUNNEN HAAKS STAAN OP INHOUDELIJKE PRIORITERING VAN HET TOTALE PROGRAMMA.

Nuancering

Er is nog onvoldoende kennis en inzicht om de gevolgen van de aardbevingen op het totale programma te kunnen duiden. Uitgangspunt is om het aspect aardbevingen in de periode 2015-2016 een plek te geven in het reguliere beheer- en ontwikkelproces van de directie. Hierbij onderscheiden we een aantal fases. Sommige activiteiten zijn al gestart. Speerpunt is hierbij het programma onderdeel onderwijs. Het is nog te vroeg van een overzicht van de te maken kosten en capaciteitsbeslag voor de organisatie.

UITVOERINGSMAATREGELEN (INCL. FASERING)

- FASE 1 SEISMOLOGISCHE QUIK-SCAN EERSTE INVENTARISATIE VAN DE RISICO'S. HOOG RISICOBOW ELEMENTEN, BOUWKUNDIGE ELEMENTEN EN CONSTRUCTIES). BENODIGD BUDGET VOOR ONDERWIJS IS BEPAALD OP € 800.000, -
- FASE 2 DIRECTIE MAATREGELEN
  - INVENTARISATIE HOOG RISICO BOUW ELEMENTEN, MAATREGELEN TER VOORKOMING VAN VALGEVAAR
  - INVENTARISATIE (OPDRACHT VOOR)MAATREGELEN TER VOORKOMING VAN SCHADE (SCHOOLBESTUREN)
  - INVENTARISATIE EN HERSTEL AARDBEVING SCHADES
- FASE 3 VERVOLG ONDERZOEK
  - RISICO WAARDERING VAN DE GEBOUWEN.
  - INTEGRALE HUISVESTINGSPANNEN VOOR DE SCHOLEN, DE PUBLIEKSGEBOUWEN EN (DAARNA OOK) VOOR OVERIGE GEBOUWEN VAN HET PUBLIEKE PROGRAMMA.
  - VERBETEREN (BOUWKUNDIGE AANPASSEN) OP BASIS VAN RISICO PROFIEL (NPR/QUIK WINS).
  - BEPALEN VAN FASERING IN AANPAK
- INVESTERINGSPROGRAMMA
  - BEREKENING OP BASIS VAN TOTALE NIEUWBOUW, GRONDIGE RENOVATIE OF BOUWKUNDIG AANPASSINGEN VAN HET TOTALE PROGRAMMA VAN 400.000 M2 (INCL. ONDERWIJS). BOVEN OP VERBOUWKOSTEN KOMT NOG EEN BUDGET VAN 25 % VOOR ONTWIKKELING EN BEHEER.
    - SCENARIO I: ALLEEN AANPASSEN BESTAAND (IN CA. 10 JAAR) VAN DE TOTALE VOORRAAD. KOSTEN INDICATIE € 1600 PER M2 B.V.O. BUDGET € 40- € 64 MLN. PER JAAR. (AFHANKELIJK DEEL VAN HET PROGRAMMA. (INCL. ONDERWIJS ED) ADDITIONEEL BUDGET ONTWIKKELING ED. € 0,9 MLN. PER JAAR
    - SCENARIO II : 30 % VAN DE BESTAANDE VOORRAAD INCLUSIEF (PO/SO/VO) WORDT VERVANGENDE NIEUWBOUW (BUDGET € 2.000,- PER M2 B.V.O.). OVERIGE 70 % WORDT "HERSTELD" (ZIE SCENARIO I) KOSTEN INDICATIE € 1600 PER M2 B.V.O. BUDGET € 69 MLN. PER JAAR. (10 JAAR, AFHANKELIJK DEEL VAN HET PROGRAMMA. (INCL. ONDERWIJS ED) ADDITIONEEL BUDGET ONTWIKKELING ED. € 5,5 MLN. PER JAAR

TE NEMEN ACTIES OP KORTE TERMIJN:

1. VGM/SSC ONDERZOEK, AFSTEMMING SCHOOLBESTUREN IN BEELD BRENGEN TOTAAL GEMEENTELIJK MAATSCHAPPELIJK VASTGOED, SCHADE HERSTEL ETC. TOTAAL 0,8 FTE (UITGANGSPUNT KOSTEN HIERVAN TE DECLAREREN BIJ NAM)
2. QUIK-SCANS. BEGROTING (EXTERNE BUREAUS) € 1,6 MLN. TOEGEZEGD € 0,8 MLN.
3. DOORSTART NA INVENTARISATIE FASE OM TOT EEN DAADWERKELIJK UITVOERINGSPROGRAMMA TE KOMEN. NODIG MINIMAAL 3 FTE (1-E ONDERZOEKSFASE).
4. INVESTERINGSKOSTEN SCHADE HERSTEL: PM (INDICATIE € 0,3 MLN. PER JAAR (EXTERN)
5. VERVOLGONDERZOEKEN OP OBJECTNIVEAU: PM
  - o CAPACITEIT UITVOERING
  - o INVESTERINGEN
  - o AFWAARDEREN VAN DE BOEKWAARDE.
  - o TIJDELIJKE VERVANGENDE RUIME TIJDENS (VER)BOUW

WAT IS NODIG.

- GELD EN MENSKRACHT (FTE)
- BESTUURLIJKE SLAGKRACHT MET 'RUIMTE". RUIMTE VOOR PRIORITERING EN FOCUS INZET MIDDELEN
- EEN GEMEENTELIJKE VASTGOEDORGANISATIE MET VOLDOENDE KENNIS. VERVOLGENS:
  - o HERWAARDEERT MAATSCHAPPELIJK VASTGOEDBEZIT IN HET LICHT VAN DE VEILIGHEIDSDISCUSSIE EN TOEPASSING NPR NORMEN.
  - o MAAKT EEN (VERSNELDE) KEUZE VOOR VERVANGENDE NIEUWBOUW (ZIE OOK BEDREIGINGEN).
  - o HERIJKT DE MONUMENTEN MET EEN PUBLIEKE FUNCTIE.
  - o IS IN STAAT DE ADDITIONELE BOUWOPGAVEN "OP TE PAKKEN".
- WERKT NAUW SAMEN MET MAATSCHAPPELIJKE PARTNERS

KANS: VERSNELLEN VAN DE BESTAANDE PROGRAMMA'S INCLUSIEF NIEUWBOUW OPTIES.

- MAATSCHAPPELIJK VASTGOED IN DE HUIDIGE SITUATIE. "PAS OP DE PLAATS" GROTENDEELS GERICHT OP CONSERVEREN BESTAANDE VOORRAAD.
- NPR EN AFWEGING AANPASSEN OF VERVANGENDE NIEUWBOUW IS NATUURLIJK EEN GROTE KANS OM DE VOORRAAD DEELS VERSNELD TE VERNIEUWEN EN BETER AF TE STEMMEN OP HUIDIGE GEBRUISWENSEN

5.6.2 Strategisch Vastgoed. (waaronder grondbedrijf)

De aardbevingsrisico's met betrekking tot het vastgoed van het grondbedrijf spitsen zich met name toe op de gebouwen. Aan de voorraad gronden kleven geen directe risico's en voor de uitgeefbare gronden geldt inmiddels de nieuwbouwregeling (meerwerkkosten aardbevingsbestendig bouwen worden vergoed). Voor de gemeentelijke grondexploitaties geldt dat het uitgiftetempo vanwege aardbevingen kan teruglopen. Dit geldt voor woningbouw- en bedrijventerreinen. Het totaal geïnvesteerd vermogen van het gemeentelijke grondbedrijf is ca. (10)(2b) euro (incl. Meerstad)

Momenteel is het nog niet zo dat geïnteresseerde bedrijven afhaken vanwege het aardbevingsrisico. Buitenlandse partijen maken zich meer zorgen over de ligging tov. de zeespiegel dan over dit risico. Mocht de stad getroffen worden door een zwaardere beving, dan zal er ongetwijfeld wel sterkere imagoschade optreden. Dat zal dan forse consequenties hebben voor de diverse grondexploitaties.

Het primaire doel van het strategisch objecten bezit is bedoeld om op termijn te slopen. Voor het gehele pandenbezit lopen we natuurlijk wel kans op aardbevingsschade. Ongetwijfeld zal er voor sommige panden in geval van schade discussie ontstaan over vergoeding daarvan. Het gaat voor een deel immers om op termijn te slopen panden. Voorstel is de panden zodanig te beheren dat de gebouwen geen gevaar opleveren voor de omgeving. Hier en daar kan het aardbevingrisico, of optredende aardbevingsschade, leiden tot de keuze om eerder te slopen en de objecten niet tijdelijk te verhuren of in gebruik te geven. NB Voor de in gebruik gegeven panden ontvangen we geen inkomsten en is er dus geen sprake van directe inkomstenderving.

Dit kan betekenen dat er relatief hoge kosten met het beheren van deze objecten gemoeid zullen zijn. We stellen voor dit nader te onderzoeken. Daarnaast hebben we een aantal gebouwen, waarvan sommige (gemeentelijke) monumenten, die bedoeld zijn voor herontwikkeling. Daar speelt het aardbevingrisico wel een prominentere rol, omdat sloop in beginsel geen optie is. In hoeverre de meerkostenregeling, die nog niet is vastgesteld, daarvoor soelaas biedt is nog de vraag. Denk hierbij aan de EMG-silo en het Zeefgebouw en werkplaats SuikerUnierrein. Ook beheren wij nog een aantal gebouwen met permanente maatschappelijke functies. Het is wel de bedoeling dat het beheer van die gebouwen intern overgaat naar SSC-VGM. Het gaat dan om de Machinefabriek (NNT), Groninger Museum en het Wall House.

6. Binnenstad – PM.

7. Programma, Prioriteitsstelling en financiële vertaling (concept 14 augustus 2015)

Stedelijk/ Projecten/maatregelen	Begroting	Jaarlijkse Bijdrage	Investerings-	Wijkniveau
	2015/2016	2016-2025	projecten	
Programma Veiligheid				
Uitwerking continuïteitsplan	20.000			
Oefening diverse locaties	20.000			
Update protocollen + overall protocol calamiteiten	60.000			
Aanpak sociale onrust/sociale veiligheid - Extra ondersteuning/zorg/ Weerbaarheid (WJ-team) - Welzijn op Recept. - Extra inzet wijkverpleegkundig. - Extra aandachtsvelden: opgroeiende kinderen, gezondheid, kwetsbare groepen. - Ontwikkeling netwerkorgani- satie Gezondheidseffecten		PM 200.000 700.000 PM PM		
Programma Onderwijs				
Meekoppelen: visie op onderwijs/onderwijshuisvesting	PM			
Voorlichting aan kinderen (wat te doen bij aardbevingen)	PM			
Programma's sport en cultuur				
Meekoppelen: Inzet, meeliften met gebiedsgericht werken in aandachtsgebieden Beijum, Lewenborg en Buitengebied.		PM		Beijum, Lewenborg, Buitengebied
Werken aan Stadsbreed / regionaal Cultuurfestival 2020		100.000		Stedelijk/ Regionaal
Programma Inkomen en Participatie				
Meekoppelen: "Maatschappelijk Actief"-extra activiteiten in aandachtsgebieden aardbevingen		100.000		Beijum, Lewenborg, Buitengebied
Maatschappelijke Accommodaties				

Werken aan sociaal cement: Activering, digitale netwerken, Buurtvoorlichters, inloopfuncties		200.000		Beijum, Lewenborg, Buitengebied
Leefbaarheidsfonds (onderbrengen bij Gebiedsteams)		1 mln.		Beijum, Lewenborg, Buitengebied
Programma Maatschappelijk Vastgoed				
Onderzoek/quick scan acute risico's schoolgebouwen	1,0 mln.			
+ vervolgonderzoek schoolgebouwen met transitietafels	1,5 mln.			
Onderzoek/quick scan acute risico's overig gem. vastgoed	0,8 mln.			
+ Vervolgonderzoek overig gem. vastgoed met transitietafels	1,0 mln.			
Alle accommodaties aardbevingsbestendig maken (NPR)		45 mln.		
- Aardbevingsbestendig maken schoolgebouwen en overig gemeentelijk vastgoed: renovatie (30%-scenario).		24 mln.		
- Idem: vervangende nieuwbouw (30%-scenario)		7 mln.		
- Organisatie/projectkosten		5 mln.		
- Kosten vervangende tijdelijke huisvesting/inrichting		250.000		
- Centrale registratie-afhandeling				
Economisch Programma				
Minimalisering schade bedrijfsvoering	PM	PM		
Compensatie Imagoschade	PM	PM		
Bouwplaats Noord	PM	PM		Regionaal
EPI-Centrum Zernike	PM	PM	PM	
Centrum voor innovatieve Bouw - Zernike	PM	PM	PM	
Initiatieven Warmtestad, geothermie en restwarmte	PM	PM	PM	Warmtenet Paddepoel, Selwerd, Vinkhuizen, Zernike
Zon – en warmte-energie diverse locaties	PM	PM	PM	Diverse locaties, wo. Meerstad-N.
Groene Loper	PM	PM	Pm	
Aanpassing energie wetgeving/ regelgeving	PM			

Programma Vergunningverlening Toetsing, Handhaving (VTH)				
Kennis op orde (scholing)		150.000		
Extra capaciteit bouwinspecteurs (fte)		100.000		
Implementatie Drieslag (versnelling vergunningverlening, afhandeling handhaving-verzoeken en uitvoering, fte's)		770.000		
Veiligheid: extra protocollen		100.000		
Continue scan openbare ruimte		400.000		
Extra focus op binnenstad (periode 2016-2018)		600.000		binnenstad
Extra focus op Oostelijke Stads wijken (periode 2018-2020)		PM		Beijum, Lewenborg, Buitengebied
Veiligheid: extra capaciteit mbt. bebouwde omgeving	350.000			
Aanvullend (continu) milieu-onderzoek 320 "zwaardere" bedrijven		150.000		
Extra Informatievoorziening		150.000		
Digitalisering Bouwarchief	1 mln.			
Programma Stedelijke Kwaliteit				
Begeleiding op kwaliteitsaspecten stedenbouw		100.000		
Inzet capaciteit mbt. problematiek openbare ruimte/infra		PM		
Onderzoek/kennisontwikkeling Aardbevingsarchitectuur + Organisatie Internationale Bouwtentoonstelling Aardbevingen		100.000		
Vertaling ruimtelijke gevolgen en visie-ontwikkeling	200.000			
Programma Cultureel Erfgoed				
Onderzoek/dataverzameling bouwtechn. staat monumenten		3 mln.		
Extra inzet (5 fte jaarlijks)		0,5 mln.		
Behoud/versterking identiteit: Werkkapitaal (GMF en Depot)		1 mln.		
Investeringsprojecten: planvorming, preventieve versterking en herstel op termijn (periode van 40 jaar)		5 à 10 mln.		
Herstel schade/veiligheids-	PM	PM		

reparaties (vergoeding NAM)				
Programma Wonen				
Informatie/uitwerking pro-gramma "wat kan je zelf doen"	200.000			
Toekomstbestendige voorraad - Analyse + programmatische aanpak	PM	PM		
- Combinatie met verduurzaming / levensloopbestendiging	PM	PM		
Adequaat herstel (im)materiële schade	PM	PM		
(Onderzoek) Verdragingskosten grondexploitaties (ook bedrijventerreinen)	PM	PM		
Alle nieuwbouwwoningen Energie neutraal		10 mln.		
Programma Bereikbaarheid				
Lifelines: bereikbaarheid UMCG: verbinding Oosterhamrikzone			25-40 mln. (2 varianten ?)	
Lifelines: volledige aansluiting Europaweg-Ring Zuid			8 mln.	
Lifelines: Westelijke Ringweg Ongelijkvloers			40-50 mln.	
Lifelines Ontvlechting hoofdroutes (fiets)			10 mln.	
Lifelines: Bereikbaarheid dynamo's binnenstad en Stationsgebied			PM	
Nieuwe stations (beperking kwetsbaarheid hoofdstation)			PM	
Duurzaamheidsdoelstelling: electrificatie en waterstofbussen			PM	
Bereikbaarheid stad-regio: prioriteit aan oostzijde stad. (bijv. alternatieve route N360)			PM	
Programma Infrastructuur				
Infrastructuur blijvend op orde: nader onderzoek (10 fte): betreft staat van onderhoud, zwakke schakels, meldingen	1 mln.			
Toepassen stroomschema Aardbevingsbestendig Bouwen (inventarisatie, monitoring)		1 à 1,5 mln.		
Uitvoering afgewogen maatregelpakket + Preventief verstevigen kritische schakels			PM	

(kunstwerken). Vanaf 2016/2017.				
Adequaat schadeherstel, inclusief verduurzaming.			PM	
Nieuwe infrastructuur: aardbevingsbestendig bouwen			PM (10 à 25% meerkosten)	
Pilot: waterstof als brandstof voor wagenpark	850.000			
Programma Dienstverlening				
Pilot eigen bepaling WOZ-waarde	100.000			
Compensatie lagere WOZ-waarde + gekoppelde heffingen		PM		
Extra ondersteuning/ bereikbaarheid loketten/ dienstverlening gemeente		PM		

Bijlagen

Zie Bijlage met aangeleverde tabellen, deze moeten hier nog bij in.